

HRAVÁ ETIKA 8

MENO

ŠKOLA

TRIEDA

ŠK. ROK

Pracovný zošit pre 8. ročník ZŠ, 1. vydanie, 2019

AUTOR: Mgr. Slavomír Lesňák, PhD.

ODBORNÍ RECENZENTI: Mgr. Otília Mittašová, PaedDr. Eva Raffajová

VYDAVATEĽ: TAKTIK vydavateľstvo, s.r.o.

RIADITEĽ: Ing. Miroslav Tokarčík

ŠÉFREDAKTORKA: Ing. Alena Fusková

ZODPOVEDNÁ REDAKTORKA: Mgr. Patrícia Štofanová

GRAFICKÁ ÚPRAVA: Jana Kollárová

LAYOUT OBÁLKY: Mgr. Martin Pavlík

FOTOGRAFIE: shutterstock.com

Všetky práva vyhradené. Kopírovanie a rozmnožovanie obsahu diela alebo jeho časti bez súhlasu vydavateľa je trestné.

COPYRIGHT © TAKTIK vydavateľstvo, s.r.o.

ISBN 978 - 80 - 8180 - 165 - 5

www.taktik.sk

I. ZDROJE ETICKÉHO POZNANIA

Zdroje etiky

SLOVNÍK

Etika – zaoberá sa predstavami ľudí a spoločnosti o tom, čo považujú za **správne a nesprávne**, za dobro a zlo. Predstavu o tom, čo je správne, čerpajú ľudia zo svojho vnútra (srdca, rozumu), vplývajú na nich ostatní členovia spoločnosti, vplývajú na nich zvyky, náboženstvo i významní myslitelia (slávnymi sú napríklad myslitelia zo staroveku – Sokrates, Platón, Aristoteles). Etika skúma a porovnáva tieto rôznorodé predstavy, aby jednotlivcom i spoločnosti ponúkla pomoc lepšie sa rozhodnúť a zlepšiť každodenný život.

Mravná norma – pravidlo ako správne konať. Môžeme pod ňou rozumieť i akýsi štandard správania, ktorý je v spoločnosti zvykom (v našej spoločnosti sa napríklad nepovažuje za štandardné v miestnosti plúť na zem). Mravnú normu (pravidlo, štandard) nemusíme uplatniť v našom správaní za každú cenu, ide skôr o odporúčanie, ktoré obom stranám uľahčuje spolužitie (je väčšia šanca, že s vami budú ľudia v miestnosti komunikovať, ak nebudete plávať na zem).

To, čo je pre nás dôležité, k čomu máme vzťah, môžeme nazvať **hodnotou**. Ak táto hodnota pomáha ľuďom spolu v praxi lepšie vychádzať a lepšie žiť, nazveme ju **mravnou hodnotou** (napr. láska, slušnosť, samostatnosť). Okrem mravných hodnôt poznáme i hodnoty ekonomické, umelecké, osobné a iné.

Niektoré pravidlá zo sveta:

Jedno z pravidiel budhizmu: „Netúž po zbytočnostiach a nebudeš nešťastný/á.“

Jedno z pravidiel hinduizmu: „Dobrou cestou pre oslobodenie duše je cesta súcitu.“

Jedno z pravidiel konfucianizmu (Čína): „Dobro oplácaj dobrom, zlu čeľ spravodlivosťou.“

Kresťanské pravidlo: „Miluj svojho blížneho ako seba samého.“ (Biblia)

Pravidlo islamu: „Správaj sa vlúdne k rodičom, príbuzným, sirotám, chudobným, susedovi z rodiny i susedovi cudziemu, priateľovi zo susedstva i idúcemu po ceste božej...“ (Korán)

Pravidlo judaizmu: „Nepožiadaš majetku blížneho svojho ani ničoho, čo jeho je.“ (Biblia)

Zlaté etické pravidlo, ktoré obsahujú všetky svetové náboženstvá: „Nerob nikomu nič, čo nechceš, aby iní robili tebe.“

Bezvercovia a ateisti sa zväčša riadia zlatým pravidlom (odporúčajú ho dodržiavať aj všetky svetové náboženstvá): „Nerob nikomu nič, čo nechceš, aby iní robili tebe.“

Príklad pravidiel zo staroveku:

Zákon z Chammurapiho zákonníka (právne pravidlo): „Ak dieťa udrelo svojho otca, odrežú mu ruku.“ (Starobabylonská ríša)

Pravidlo zo starovekého Grécka: „Všetkého s mierou!“

1. Na predchádzajúcich riadkoch sme spomínali tzv. „zlaté pravidlo“, s ktorým súhlasia všetky svetové náboženstvá. Urobme si analýzu týchto výrokov – samostatne doplň:

<i>„Miluj svojho blížneho ako seba samého.“</i>	
Čo (ne)máme robiť?	Je to v súlade so zlatým pravidlom? (Á/N) Prečo?
<i>„Správaj sa vlúdne k rodičom, príbuzným, sirotám, chudobným, susedovi z rodiny i susedovi cudziemu, priateľovi zo susedstva i idúcemu po ceste božej....“</i>	
Čo (ne)máme robiť?	Je to v súlade so zlatým pravidlom? (Á/N) Prečo?
<i>„Nepožiadaj majetku blížneho svojho ani ničoho, čo jeho je.“</i>	
Čo (ne)máme robiť?	Je to v súlade so zlatým pravidlom? (Á/N) Prečo?
<i>„Netúž po zbytočnostiach a nebudeš nešťastný/á.“</i>	
Čo (ne)máme robiť?	Je to v súlade so zlatým pravidlom? (Á/N) Prečo?
<i>„Dobrou cestou pre oslobodenie duše je cesta súcitu.“</i>	
Čo (ne)máme robiť?	Je to v súlade so zlatým pravidlom? (Á/N) Prečo?
<i>„Dobro oplácaj dobrom, zlu čel' spravodlivosťou.“</i>	
Čo (ne)máme robiť?	Je to v súlade so zlatým pravidlom? (Á/N) Prečo?
<i>„Ak dieťa udrelo svojho otca, odrežú mu ruku.“</i>	
Čo (ne)máme robiť?	Je to v súlade so zlatým pravidlom? (Á/N) Prečo?
<i>„Všetko s mierou!“</i>	
Čo (ne)máme robiť?	Je to v súlade so zlatým pravidlom? (Á/N) Prečo?

Po doplnení spolu o svojich analýzach diskutujte. Sú pravidlá v súlade so zlatým pravidlom? Ktoré z pravidiel ste pochopili rôzne? Prečo? Súhlasíš so zlatým pravidlom? Prečo?

TIP NA ÚLOHU PRE RÝCHLYCH

Na internete nájdite ďalšie zaujímavé pravidlá svetových náboženstiev alebo iné odporúčania ako konať.

I. ZDROJE ETICKÉHO POZNANIA

2. a) Vypíš mravné hodnoty z vybraných etických pravidiel (citátov) z úvodu lekcie (ak v niektorom pravidle nenájdeš hodnotu spomenutú priamo, skús ju pomenovať sám/sama).

1 *láska* 2
3 4
5 6
7 8

- b) Vypíš, ktoré z hodnôt uznávaš, praktizuješ a ochraňuješ vo svojom živote ty sám/sama:

- c) S ktorým pravidlom sa stotožňuješ najviac a s ktorými najmenej? Prečo? Diskutujte v triede.

3. V slovníku v úvodnej časti lekcie sme vypísali niektoré zo zdrojov etiky. Skús ich doplniť o ďalšie zdroje správneho rozhodovania – akým hodnotám a pravidlám sa učíme v škole, v rodine, v spoločnosti?

Z rodiny:

Mravná hodnota	Pravidlo (alebo odporúčanie, zvyk)

Zo školy:

Mravná hodnota	Pravidlo (alebo odporúčanie, zvyk)

Od vzoru/authority/oblúbeného známeho:

Mravná hodnota	Pravidlo (alebo odporúčanie, zvyk)

Vlastné:

Mravná hodnota	Pravidlo (alebo odporúčanie, zvyk)

4. Nie všetky normy-pravidlá a hodnoty, s ktorými sa stretávame, môžeme označiť ako mravné. Ktoré z nasledujúcich slovných spojení môžeme označiť ako a) nesprávne, b) hodnoty, c) mravné hodnoty? O odpovediach diskutujte.

pomoc druhým	drogy	dobré jedlo	príroda	prosociálnosť
priateľstvo	dobrá kniha	luxus	voľný čas	solidarita
peniaze	sebestvo	čas s rodinou	bezpečnosť	sex
umenie	rodina			

MOJE OSOBNOSTNÉ A SPOLOČENSKÉ KOMPETENCIE

Pravidlám iných sa neposmievam.

Niektoré sú také zaostalé, že sa musím zasmiať.

Občas sa pousmejem.

Rešpektujem iné názory.

Niektorými sa inšpirujem.

Rebríček hodnôt

SLOVNÍK

Rebríček hodnôt – pre každého z nás sú niektoré hodnoty a ciele dôležitejšie ako iné, preto ich pred inými uprednostňujeme. Predstav si rebrík, kde na vrchol umiestnime tie najdôležitejšie ciele a hodnoty a na každý stupienok nižšie umiestnime tie menej a menej významné (ciele - niečo, čo chceme dosiahnuť - ukončiť úspešne školu; hodnoty - ideál, ktorý chceme získať alebo chrániť - vzdelanie, láska).

1. a) Podľa svojho uváženia vyber (zakrúžkuj) z vypísaných cieľov a hodnôt desať tých, ktoré sa ti zdajú najdôležitejšie. (Ak v zozname chýba niečo dôležité, neváhaj a dopíš to tam.)

Môj rebríček hodnôt			
spravodlivosť	dobré jedlo	príroda	vzájomná pomoc ľudí
priateľstvo	luxus	voľný čas	peniaze
bezpečnosť	umenie	rodina	sex
solidárnosť	Boh	zdravie	zdravé životné prostredie
život	bohatstvo	priatelia	technologické výtvarky
láska	dobrá práca (kariéra)	dlhý život	užívať si, ako sa len dá
vzdelanie	nezávislosť	sloboda	príjemné spolaunažívanie

- b) 10 vybraných hodnôt a cieľov usporiadať od toho najdôležitejšieho po najmenej dôležité:

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.

Zdôvodni svoj výber a poradie hodnôt. Bolo pre teba ťažké stanoviť poradie? Prečo si sa rozhodol/rozhodla práve takto?

I. ZDROJE ETICKÉHO POZNANIA

c) Nájdi v triede aspoň ďalších troch spolužiakov/spolužiačky, ktorí/é majú rovnaké prvé dve hodnoty. Diskutuj s nimi, prečo sú pre nich dôležité ostatné položky v zozname. (Ako zariadiš svoj život, aby si realizoval/a tieto hodnoty?)

d) Existuje nejaká položka – hodnota, ktorá sa vyskytuje v zozname všetkých žiakov triedy? Ktorá to je? Z akého dôvodu ju všetci (takmer všetci) majú?

e) Predstav si, že si opačného pohlavia, inej rasy, žiješ v Afrike alebo v Ázii. Ako by sa asi líšil zoznam chlapca/dievčaťa z iného kontinentu? (Vybral/a by si iné hodnoty, došlo by u teba k zmene poradia?)

Vyčiarknuté položky

Nové položky

Zostávajúce položky

Zmena poradia pri položkách

Svoj názor zdôvodni:

f) Predstav si, že si opačného pohlavia, si o 55 rokov starší/staršia a žiješ na Slovensku. Ako by sa asi líšil tvoj zoznam – rebríček (iné hodnoty, zmeny poradia)?

Vyčiarknuté položky

Nové položky

Zostávajúce položky

Zmena poradia pri položkách

Svoj názor zdôvodni:

g) Diskutujte spolu v triede o podotázkach e) a f) (môžete prezentovať svoje zdôvodnenia).

MOJE OSOBNOSTNÉ A SPOLOČENSKÉ KOMPETENCIE

Dokážem sa vcítiť do iných ľudí?

☐

Neviem, prečo
by som mal/a.

☐

Málo.

☐

Ako do
koho.

☐

Snažím sa.

☐

Dokážem to dobre
a darí sa mi to často.

Aké je moje svedomie?

SLOVNÍK

Svedomie – už v dávnych časoch ľudia diskutovali o tom, že cítia vo svojom vnútri, že niečo nie je správne. Sokrates v antickom Grécku nazval tento pocit božským hlasom. Neskôr sa objavil názor, že tento vnútorný hlas ľuďom prikazuje, ako majú konať (a ak tak nekonajú, pociťujú výčitky). Dnes to-muto vnútornému hlasu hovoríme svedomie. Psychológovia a vedci zistili, že máme v sebe dokonca dve svedomia – **spoločenské svedomie** a **svedomie voči sebe samému**.

Svedomie spoločenské – je vnútorný hlas, ktorý „počujeme“, ak sa voči iným nesprávame v súlade s hodnotami a pravidlami, ktoré sme si osvojili (zvnútorňovali), a to najmä výchovou (mama si myslí, že fajčenie je zlé – keď fajčím, pociťujem, že robím niečo, s čím nesúhlasím; iný príklad: Ježiš hlásal myšlienku: „Miluj svojho bližného ako seba samého.“ – ak som kresťan/ka a som k iným hrubý/á, pociťujem výčitky; iný príklad: ak je v spoločnosti slušné pozdraviť – cítim, že aj ja by som mal/a pozdraviť ostatných). **Svedomie voči sebe samému** – je hlas, výčitky, ktoré počujeme, cítime, keď nie sme spokojní so sebou samým/samou, napríklad so svojím rozvojom.

1. Rozdeľte sa do šiestich skupín. V každej skupine si prečítajte jeden príbeh a následne diskutujte o otázke, ktoré svedomie sa v postavách ozýva (pozri slovník) a ako trápi postavy v príbehoch. Aké by malo byť správne správanie voči sebe a voči ostatným? Ako sa dá vyriešiť problém v jednotlivých príbehoch? Prezentujte v triede ostatným skupinám.

POZNÁMKA: Z diskusie medzi sebou si urobte v bodoch záznam, aby ste potom mohli ostatným skupinám lepšie prezentovať príbeh a odpovede na otázky z úlohy.

Príbeh 1: Pani Pavlína je v strednom veku, je dobrou manželkou, tiež matkou dvoch dospelých detí, pracuje ako manažérka v počítačovej firme. Napriek tomu, že vedie pomerne úspešný život, nie je celkom spokojná. Odjakživa totiž milovala hudbu a napriek tomu, že nikdy neabsolvovala žiadne umelecké školy, obstojne hrá na gitaru a myslí si, že dokáže i výborne spievať. Niekedy ľutuje, že sa nevenovala hudbe, jej práca ju totiž vôbec nebaví. Na otázku, prečo sa stala manažérkou, odpovedala, že jej kariéru manažérky vybrali rodičia („bola taká doba,“ povedala).

Príbeh 2: Jaroslav je 22-ročný muž, žije vo veľkom meste, je otcom jedného dieťaťa (avšak nevie o tom, mal náhodnú známosť). Pracuje ako upratovač v miestnej nemocnici za malý plat. Často ho mrzí, že ho kvôli jeho bláznivému správaniu, alkoholu a drogám vylúčili z gymnázia.

Príbeh 3: Pani Laura má 43 rokov, je úspešná hudobníčka (vydala dva albumy, ktoré sa dobre predávajú), je finančne zabezpečená a má stáleho partnera, s ktorým sa jej dobre žije. Často organizuje charitatívne večierky, na ktorých zakaždým vyzbiera dosť peňazí pre ťažko postihnutých. Vždy má okolo seba veľa príjemných ľudí, cíti sa však osamelá a smutná. Lekári jej totiž povedali, že už nikdy nebude mať vlastné deti.

I. ZDROJE ETICKÉHO POZNANIA

Príbeh 4: Siedmak Lukáš videl v škole na chodbe, ako jeho spolužiaci vytvorili kruh okolo mladšieho žiaka, ktorého všetci prezývajú „Tučko“ a vzájomne si ho postrkávali.

Príbeh 5: Žiačka piateho ročníka Hanka rada po večeroch hráva hry na počítači. Často sa jej preto stáva, že si nestihne urobiť úlohy z matematiky, doháňa to tak, že ich pred matematikou opíše od spolužiačky Majky. Po niekoľkých mesiacoch však zisťuje, že už s ostatnými na matematike nedokáže držať krok.

Príbeh 6: Rodina Nezelených býva v menšom meste, žijú príjemný a pohodlný život, všetkého majú nadostač. Každý týždeň ich domácnosť vyprodukuje hromadu odpadu, sú však takí pohodlní, že ho takmer nikdy netriedia. Po večeroch začínajú diskutovať o tom, že by sa mohli presťahovať, často totiž vo vzduchu cítia zápach z neďalekej spaľovne nevytriedeného odpadu.

POZNÁMKY:

Príbeh číslo:		
Aké svedomie sa ozýva?	Svedomie spoločenské	Svedomie voči sebe samému
Aké má postava (majú postavy) z príbehu výčitky?		
Ako správne (lepšie) konať?		
Ako vyriešiť problém?		
Pomohlo svedomie pri riešení? (Ak áno, ako?)		

2. Možno ste si všimli, že niekedy môže byť naše svedomie voči druhým a svedomie voči sebe v rozpore. Diskutujte, v ktorých z príbehov v úlohe 1 taký rozpor vidíte. Ako sa v nich tento rozpor prejavuje?

POZNÁMKY:

Príbeh číslo:

Ako sa prejavuje rozpor?

Príbeh číslo:

Ako sa prejavuje rozpor?

Príbeh číslo:

Ako sa prejavuje rozpor?

Príbeh číslo:

Ako sa prejavuje rozpor?

3. Predstav si, že si v miestnosti. Druhí sa ti prihovárajú cez otvorené okno – majú rôzne pravidlá a požiadavky. Predstav si toto okno v miestnosti ako tvoje spoločenské svedomie. Svedomie voči sebe samému/samej si zase predstav ako okno do/z tvojho vnútra.

Čiarami priradi nasledujúce situácie a konanie k svedomiu, ku ktorému sa vzťahujú. Ak sa niektoré vzťahujú k obojm svedomiam, priradi ich k obojm. Následne si spolu vlastné odpovede v triede prediskutujte.

Dodržiavanie dopravných predpisov

Snaha potešiť rodičov

Podelenie sa so spolužiakom/-čkou

Hroziaci trest za porušenie školských pravidiel

Zanechanie neporiadku v školskej jedálni

Hazardná hra na hracích automatoch

Ohováranie spolužiaka/-čky na Facebooku

Smútok starej mamy zo zlého správania vnučky

Zanedbanie svojho talentu

Mrhanie voľným časom

Počítač zbytočne zapnutý po celú noc

Kúpa nového mobilu (hoci starý je ešte funkčný)

Manželská nevera

Ponocovanie

Zničenie školských pomôcok

Fajčenie

Hodinové meškanie na stretnutie s najlepším kamarátom/kamarátkou

Púšťanie si hlasnej hudby v MHD

MOJE OSOBNOSTNÉ A SPOLOČENSKÉ KOMPETENCIE

Dokážem sa ospravedlniť, ak som sa k niekomu správal/a neprávom zle.

☐ Ja sa neospravedlňujem. ☐ Občas. ☐ Väčšinou. ☐ Snažím sa. ☐ Vždy.

I. ZDROJE ETICKÉHO POZNANIA

Pozitívne vzory

1. K tejto úlohe budete potrebovať počítač/mobil a internet.

- a) Do internetového vyhľadávača napíšete „detsky cin príbehy“ (dostanete sa na webovú stránku detskycin.sk, kde nájdete príbehy), zvolíte si rok (napr. 2017). Rozdeľte sa v triede do 6 skupín, každá si prečíta jeden príbeh (víťazný alebo iný príbeh). Spoločne v skupinách odpovedajte na otázky:

Kto potreboval v príbehu pomoc?

Ako poskytla ocenená osoba pomoc?

Vďaka čomu bola táto osoba pri svojom čine úspešná?

Ktoré dobré vlastnosti má osoba, ktorá v príbehu pomohla?

Aké nepohodlie, risk, sebazaprenie musela osoba-záchranca/záchrankyňa podstúpiť, aby mohla vykonať svoj čin?

- b) Jednotlivé príbehy a odpovede si vzájomne v triede odprezentujte a diskutujte o nich.

2. Pozitívne literárne vzory:

- a) Keď ste boli mladší, ktorí rozprávkoví hrdinovia vás oslovovali? Aké mali charakterové vlastnosti? Napíšte mená týchto postáv a ich vlastnosti.

Porozmýšľajte, či by ste niektoré z týchto vlastností chceli mať aj dnes a diskutujte o tom spolu vo dvojiciach.

b) Napíšte na lístok meno takého rozprávkového hrdinu, poskladajte ho a vložte niekomu do dlane, on zasa dá lístok s menom jeho rozprávkového hrdinu vám (nesmie to byť ten, s kým ste predtým boli spolu v dvojici). Obaja z novovytvorenej dvojice sa snažte pomocou otázok o vlastnostiach postavy uhádnuť, koho predstavujú. Na konci si výsledok overte na lístku. Potom sa vymeňte.

Obmena: Vyberte si negatívnu literárnu/rozprávkovú postavu, napíšte ju na lístok a držte vo svojej dlani. Ten druhý bude hádať, koho predstavujete. Spoločne porozmýšľajte, aký typ svedomia by sa vo vás ozýval, keby ste skutočne v živote konali tak, ako táto postava (stali by ste sa tou postavou, ale s vaším vlastným svedomím, ktoré je neoddeliteľnou súčasťou vašej osobnosti).

V triede spoločne diskutujte o tom, čo môže byť príčinou „umlčania“ svedomia u niektorých ľudí, ktorí iným ubližujú.

3. Literárne vzory: Vyberte si jednu z literárnych postáv (Anna zo Zeleného domu, Móric August Beňovský, E. T. Mimoszemšťan, Robinson Crusoe). Zhromaždite vo dvojici čo najviac informácií o postave, ktorú ste si vybrali. Porozmýšľajte a napíšte:

- a) aké ťažkosti musela literárna postava v živote prekonávať,
- b) akú životnú stratégiu použila, aby sa popasovala s problémami,
- c) ako sa v jednotlivých situáciách zachovala,
- d) ako sa formovala,
- e) aké mala vlastnosti,
- f) prečo jej správanie môže byť pre nás inšpiratívne.

POZNÁMKY:

Výsledky svojej práce a svoje postrehy odprezentujte.

MOJE OSOBNOSTNÉ A SPOLOČENSKÉ KOMPETENCIE

Dokážem rozlíšiť pozitívne a negatívne vzory správania a dobrým sa inšpirovať?

☐ Neviem, prečo by som to mal/a robiť.

☐ Mám sklony k odsudzovaniu, posudzovaniu, zamýšľam sa málo nad konaním literárnych postáv.

☐ Snažím sa zamýšľať nad konaním iných. Niekedy sa mi darí konať i dobré skutky, niekedy na to zabúdam.

☐ Dokážem pozerieť na veci kriticky, snažím sa byť objektívny/a. Dobrým sa vždy rád/rada inšpirujem (a snažím sa dobro aj konať).

II. ŽIVOT, TELESNÉ A DUŠEVNÉ ZDRAVIE AKO ETICKÁ HODNOTA

Zdravý životný štýl

SLOVNÍK

Zdravý životný štýl – je taký životný štýl, ktorý predchádza chorobám a podporuje zdravie človeka – človek zdravo je, dostatočne spí, správne odpočíva – trávi voľný čas prospešne pre svoje telesné a duševné zdravie.

1. Označ pravdivé [P] a nepravdivé [N] výroky o zdravom životnom štýle.

	✓	✗
a. Človeku stačí spať 4 – 5 hodín denne, človek predsa nemôže život prespať.		
b. Človek by mal spať aspoň 6 – 8 hodín denne.		
c. Každý deň by sme mali zjesť aspoň 5 hrstí ovocia.		
d. Každodenné popíjanie alkoholu môže viesť k alkoholizmu.		
e. Viac ako dva alkoholické nápoje denne škodia zdraviu.		
f. Udržiavanie priateľstva predchádza osamelosti ľudí, a tak im pomáha udržiavať sa v lepšej nálade a byť i prirodzene zdravšími.		
g. Výrazne slané jedlá človeku pomáhajú lepšie sa koncentrovať (v zamestnaní, v škole).		
h. Stuhnutému svalstvu na chrbte a krku a následným bolestiam chrbtice, krku a hlavy je možné predísť každodenným šetrným cvičením.		
i. Jeden pohár obľúbených sladených limonád obsahuje 6 – 8 kociek cukru.		

2. Vyberte si nápoje, ktoré nosíte do školy. Má niekto z vás aj sýtený sladený nápoj? Pozrite si jeho zloženie. Aké nápoje patria medzi vaše obľúbené? Myslíte si, že prospievajú vášmu zdraviu? Svoj názor zdôvodnite. Diskutujte spolu, ktoré nápoje sú pre vás najvhodnejšie.

3. Vytvorte troj- až štvorčlenné skupiny. Nájdite na internete porovnanie rôznych nápojov a množstva cukru, ktorý obsahujú. Skúste sa k výpočtom dopracovať sami. Vytvorte plagát, na ktorom bude rebríček nápojov a potravín, ktoré obsahujú najviac skrytého cukru, tuku a iných látok.

4. Zistite na internete alebo v encyklopédiách, prečo náš organizmus potrebuje tuky. Ktoré potraviny ich obsahujú, ktoré tuky sú prospešnejšie, ktoré menej a ktoré nám škodia? Diskutujte: Mali by byť v obchodoch označené zdravé a nezdravé potraviny a potraviny? Alebo by si to mal každý zistiť sám?

5. Navrhните kompletný jedálny lístok na týždeň, v ktorom budú zdravé jedlá, ktoré máte radi a budú vám chutiť. Skúste o výbornej chuti týchto jedál a výhodách pre vaše zdravie a dobrý budúci život presvedčiť aj ostatné skupiny.

PONDELOK Raňajky: Desiata: Obed: Olovrant: Večera: UTOROK Raňajky: Desiata: Obed: Olovrant: Večera: STREDA Raňajky: Desiata: Obed: Olovrant: Večera:	ŠTVRTOK Raňajky: Desiata: Obed: Olovrant: Večera: PIATOK Raňajky: Desiata: Obed: Olovrant: Večera: SOBOTA Raňajky: Desiata: Obed: Olovrant: Večera: NEDEĽA Raňajky: Desiata: Obed: Olovrant: Večera:
---	--

MOJE OSOBNOSTNÉ A SPOLOČENSKÉ KOMPETENCIE

Rozlišujem, čo je pre môj život a zdravie prospešné a riadim sa tým.

☐ Nezáleží mi na tom.	☐ Niekedy áno, niekedy nie.	☐ Takmer vždy.	☐ Vždy.

II. ŽIVOT, TELESNÉ A DUŠEVNÉ ZDRAVIE AKO ETICKÁ HODNOTA

Trendy v kráse a naše zdravie

Každý máme svoju predstavu o tom, ako vyzerá pekný muž, žena, chlapec, dievča. Odkiaľ sa v nás však táto predstava berie? Máme ju z vlastnej hlavy, od rovesníkov alebo sme ju videli v časopisoch, na internete, v televízii?

Ak považuje väčšina v nejakej spoločnosti niečo alebo niekoho za „krásneho“, neznamená to, že má automaticky pravdu. Mnohokrát ľudia ani netušia, že v iných dobách alebo v iných spoločnostiach bolo/je za krásne považované niečo iné – preto môžeme ich snahu o presadzovaní jednej predstavy o kráse označiť ako nesprávnu, ako mýtus krásy. Tento mýtus sa väčšinou týka vzhľadu žien, ktoré kvôli tomu často trpia.

1. Prezri si nasledovné obrázky žien z celého sveta a rôznych čias a skús ich priradiť k jednotlivým opisom obrázkov/fotografií (číslo príbehu k obrázku).

- a) Ženy z kmeňa Mursi a Surma v Etiópii sa vydávajú približne v pätnástich rokoch. Pri vydaji im matka pomôže odstrániť dva spodné zuby a vytvoriť dierku pod spodnú peru, do ktorej vsunú kolík, ktorý si postupne vymieňajú za širší a väčší, až sa im tam zmestí tanierik. Čím väčší tanierik ženy v pere nosia, tým sú atraktívnejšie. Muži z týchto kmeňov si zase do tela robia zárezy podľa počtu zabitých zvierat.
- b) Kayanské dievčatá v Mjarmjansku (Barma) po dosiahnutí veku päť rokov získavajú každoročne na svoj krk novú ozdobu – mosadzný kruh. Po niekoľkých rokoch tak majú na krku toľko kruhov, až sa im krk predlži (dochádza u nich k deformácii krku i hrudného koša).
- c) Nemáme istotu, ako si krásneho človeka predstavovali pravekí ľudia v staršej dobe kamennej – v dobe lovcov a zbraňárov. Po celom svete sa však našli drobné sošky z mamutoviny, kostí, kameňa a iných materiálov. Vždy ide o nahú ženu, na ktorej sú zdôraznené prsia a široké boky. Ideálom bola teda zrejme žena, ktorá mala potenciál prežiť pôrod a dojsť dieťa. Alebo to môže byť i inak (mohlo ísť trebárs o náboženský symbol...). U nás je najznámejšia tzv. Moravianska venuša (Moravany nad Váhom, Piešťany).

d) Určite ste videli aspoň jeden historický film, v ktorom mali ženy veľmi úzky pás, ktorý opticky ešte zužovala široká sukňa. Mohlo ísť napríklad o zobrazenie ženy v korzete žijúcej v Európe 19. storočia. Táto „krásna“ móda však ženám spôsobovala hotové muky (poškodzovanie vnútorných orgánov, nevoľnosť, odpadávanie).

e) Tisícročná tradícia spôsobovala muky aj ženám v Číne. Dámou (ženou z vyšších kruhov) sa mladá žena mohla stať iba tak, že mala drobné „lotosové“ nohy (znak, že nie je stvorená na prácu a vhodná do vyšších kruhov - krásna a vznešená). Malým dievčatám vo veku 2 až 5 rokov sa preto obväzovali chodidlá tak, aby viac nerástli, dôsledkom čoho sa im lámali priehlavok i prsty na nohách. Až takáto „krásna“, zdeformovaná mladá žena s malými chodidlami bola pripravená na vydaj... Tento zvyk sa podarilo vykoreniť až na začiatku 20. storočia. (v období stredoveku bol v Európe opačný trend - za prejav vznešenosti sa považovalo dlhé chodidlo – preto nosila šľachta a bohatí dlhé špicaté topánky).

f) Postavy v období baroka mali často výrazne plnoštíhly charakter. Svetoznámemu maliarovi Paulovi Rubensovi často stávala ako model jeho manželka, ktorá pravdepodobne reprezentuje vtedajší ideál krásy.

g) V 90-tych rokoch minulého storočia prepukol v módnom priemysle trend veľmi chudých modeliek s bledou pleťou, kruhmi pod očami a kontrastným červeným rúžom. Dosiahnutie tohto „chorého“ vzhľadu však nakoniec mnohých mladých pripravilo o zdravie a niektorých, žiaľ, i o život.

h) V západoafrickom štáte Mauritánia sú ideálom krásy ženy s veľkou nadváhou. Aby dospelé dievčatá nadváhu získali, musia, prirodzene, veľa jesť. Tie menej hladné rodičia od malička posielajú do vykrmovacích letných táborov, kde dievčatám „roztiahnu“ žalúdok, aby si zvykli na väčšie množstvo jedla. Mnohým sa ale z prejedania robí nevoľno, majú tráviace problémy a obezita im poškodzuje i pohybový aparát. Obezita je v Mauritánii symbolom šťastia.

2. Spolu so susedom/susedkou sa pokús samostatne odpovedať na nasledujúce otázky, potom si odpovede v triede porovnajte a spoločne o nich diskutujte (snažte sa diskutovať tak, aby sa v triede nik nemusel cítiť nepríjemne).

- Čo majú spoločné všetky tieto príbehy?
- Ako trpia ženy, ak sa o nich vo väčšine spoločnosti udomácní jedna konkrétna predstava „krásnej ženy“?
- V ktorých príbehoch prispievajú k utrpeniu „pre krásu“ sami rodičia a z akého dôvodu? Urobil/a by si pre svoje dieťa to isté aj ty?
- Prečo sú tieto príbehy najmä o ženách? Ako sa s týmito ideálmi krásy muži v jednotlivých krajinách vyrovnávali? (Skúste napísať krátku úvahu, prípadne si pri diskusii pomôžte vyhľadáním potrebných informácií na internete.)
- Aký ideál krásy vládne v našich končinách? Kde je prezentovaný a ako? Kto ho podporuje? Pristupuje sa u nás k žene s úctou, ktorá jej prináleží? (Uvedte dôvody.)
- Napiš aspoň dve negatíva „nášho“ ideálu krásy a zisti, v čom môže byť v rozpore so zdravým životným štýlom. Ako sa môžeme brániť vnucovaniu ideálu krásy?

POZNÁMKY:

Bonus pre rýchle hlavy: Na internete nájdí mužský ideál krásy u Maurov.

II. ŽIVOT, TELESNÉ A DUŠEVNÉ ZDRAVIE AKO ETICKÁ HODNOTA

ÚLOHA NA TÝŽDEŇ

Vypracujte (napríklad vo dvojici) digitálnu prezentáciu alebo plagát o mýte krásy v SR. Vyhľadajte nevhodné reklamy, vyjadrenia, obrázky, ktoré sú na mýte krásy založené a použite ich vo svojej prezentácii. Na ďalšej hodine ukážte svoju prezentáciu spolužiakom a svoj výber vysvetlite.

SLOVNÍK

Anorexia – je psychická (mentálna) porucha príjmu potravy. Ide o odmietanie potravy kvôli skresleným predstavám o svojom tele (som príliš tučný/á a pod.) Anorektici/anorektičky chudnú cvičením, odmietaním potravy, vyvracaním potravy. Týka sa žien i mužov.

Podobnou chorobu je i **bulímia**, ktorá sa prejavuje vlčím hladom – postihnutí ľudia sa prejedajú a potom zo strachu, že priberú na váhe, alebo i z iných dôvodov, stravu vyvrátia. Obe choroby sa spájajú s ďalšími psychickými problémami a sú životu nebezpečné, preto je veľmi dôležité ich včas diagnostikovať a začať liečiť.

Spúšťačom anorexie alebo bulímie môže byť aj nevhodná, necitlivá poznámka týkajúca sa vonkajšieho vzhľadu, postavy, konkrétnej časti tela iného človeka, často vyslovená posmešne či tak, aby sa iní zasmiali, alebo aj bez zjavného úmyslu ublížiť.

OTÁZKA DO DISKUSIE:

Ako sa máme zachovať, keď zistíme, že by niekto z našich blízkych alebo kamarátov mohol trpieť anorexiou alebo bulímiou? Ako by sme mu mohli pomôcť?

MOJE OSOBNOSTNÉ A SPOLOČENSKÉ KOMPETENCIE

Iným sa kvôli ich vzhľadu neposmievam. (Ohodnoť sa.)

Nikdy.

Občas.

Niektorým áno, iným nie.

Často.

Životný štýl a naše zdravie

SLOVNÍK

Psychohygienu – tak, ako sa staráme o svoje telo (telesná hygiena), by sme sa mali starať i o našu psychiku, vnútro. Je známe, že ak cítime duševnú pohodu, podávame v škole a v práci lepší výkon, sme odolnejší voči chorobám, dokážeme spoločenské vzťahy udržiavať na lepšej úrovni a pod. Je preto dôležité naučiť sa oddychovať, dostatočne dlho a kvalitne spať, nepreťažovať sa v práci a škole. V praxi to znamená robiť si v práci primerané pauzy, nepracovať celé dni a noci, meniť činnosti, meniť fyzickú polohu, pracovať/učiť sa v príjemnom prostredí a poriadku, v dostatočne osvetlenom a vyvetranom prostredí, pracovať pravidelne, nie nárazovo a v strese a i. Duševnú pohodu posilňuje i príjemná komunikácia s rodinou a priateľmi, ktorí nám často pomôžu rozptýliť prebytočné napätie z práce/školy, ponúknu človeku iný pohľad na problémy a pomôžu mu povzniesť sa nad zbytočnosť a sústrediť sa na dôležité veci. Psychickú pohodu pomáha udržiavať aj telesné cvičenie, prechádzky v prírode, prechádzka so psikom, práca v záhrade, vyrábanie pekných vecí, kreslenie, maľovanie, hra na hudobný nástroj, počúvanie hudby, sledovanie dobrých filmov a pod.

1. Prečítajte si krátke príbehy postáv, vo dvojiciach určte správne a nesprávne konanie postáv z hľadiska psychohygieny a odporučte nápravu – také konanie, ktoré psychický stav postáv zlepší.

Odpovede v triede si navzájom porovnajte a o najzaujímavejších z nich diskutujte. Odpovedzte i na nasledujúce otázky:

Ktorý z príbehov je najviac odstrašujúci? Aké chyby sa v príbehoch často opakujú? Robia ľudia vo vašom okolí podobné chyby? Vedia o tom? Prečo to nezmenia?

a) Michaela je žiačkou 9. ročníka ZŠ. Hlásí sa na strednú školu, a preto sa musí poctivo učiť. Vždy, keď príde domov, oddychuje: pozerá televíziu, číta s priateľmi na Facebooku, hrá obľúbené hry na počítači. Potom ide na každodenný menší nákup (pečivo, mlieko, drobnosti), aby pomohla rodičom s domácnosťou. Od 19.30 do 23. hod. sa každý deň usilovne učí. Súrodenci ju však vyrušujú, hrajú sa v izbe na počítači a púšťajú si obľúbené pesničky z kanálu na YouTube.

b) Pavol je manželom a otcom dvoch detí v školskom veku a úspešným manažérom vo väčšej firme. Do práce odchádza skoro ráno, vracia sa neskoro večer. Je neustále dostupný na telefóne a emaille, často vybavuje firemné záležitosti na dialku, a to aj doma v posteli. Kvôli stresu pije často kávu a fajčí, stravuje sa v rýchlom občerstvení, pretože nemá na poriadny obed nikdy čas. Rodina je nešťastná, že s ňou trávi málo času, Pavol to však vníma inak, práca je pre neho najdôležitejšia. Po čase sa však u Pavla začínajú objavovať zdravotné problémy, najmä so srdcom.

c) Lenka, 18-ročná študentka strednej obchodnej školy, žije rušným životom. Každý deň ju niekto zavola na párty, diskotéku, koncerty. Doma ju vidia málo, pretože zväčša prichádza až v noci. Miluje svojich priateľov, hudbu a bezstarostný život. Napriek tomu si myslí, že školu zvláda celkom dobre. Učí sa vždy tesne pred testom, úlohy dokáže opísať od šikovnej a dobrej spolužiačky. Všetko odkladá, niekedy vôbec nespí, pretože sa učí na poslednú chvíľu, niekedy sa zasa do školy celé dni ani nepripravuje. V poslednom čase sa jej čoraz častejšie stáva, že niektoré veci nestihne (dokonca i tie dôležité), a tak sa jej blížiacie ukončenie strednej školy komplikuje.

d) Hanka dostala skvelú pracovnú ponuku, ktorú sa rozhodla prijať. Neprekážalo jej, že sa kvôli tomu musí presťahovať do inej krajiny a neznámeho mesta. Po polroku je s novou prácou spokojná, necíti sa však dobre, pretože sa v novom meste cíti osamelá. Nemá dostatok priateľov, chýba jej rodina, nadväzovaniu hlbších vzťahov bráni jazyková bariéra a ďalšie odlišnosti obyvateľov cudzej krajiny. Večery trávi prevažne doma, občas i v meste, avšak stále sama. Čím je zo samoty zúfalejšia, tým ťažšie sa jej nadväzujú nové kontakty a priateľstvá. Časom začne popíjať alkohol, pretože má pocit, že jej pomáha.

II. ŽIVOT, TELESNÉ A DUŠEVNÉ ZDRAVIE AKO ETICKÁ HODNOTA

e) Pán Milan nie je spokojný so svojou prácou. Pracovná doba sa mu začína o 6. hod. ráno a končí sa o 16. hod. Je to práca namáhavá – pracuje v továrni pri páse, kde je hluk, prach, ostré svetlo, aby bola v miestnosti dobrá viditeľnosť, aby náhodou neprišlo k nehode. Je to aj práca nebezpečná, všade sú veľké stroje, niektoré majú ostré časti, a tak musí byť neustále v strehu. Keď príde z práce domov, je veľmi vyčerpaný a nezvládne už nič iné, len zapnúť si televíziu, otvoriť pivo a lupienky a takto relaxovať, až kým nezaspí. Na druhý deň sa začína všetko odznova.

f) Pani Magdaléna je zdravotná sestra, je v práci vždy od 7. hod. do 15. hod. Potom ide po deti do škôlky a školy, uvarí rodine večeru, hrá a učí sa s deťmi. Večer, keď zaspia, ešte varí obed na druhý deň (jedno z detí má špeciálnu diétu), perie, žehlí a upratuje. Napokon si sadne k manželovi, ktorý pozerá televíziu. Obaja pri televízii zadríemu, až sa okolo druhej v noci celí polámaní prebudia a idú spať do postele. Budík má pani Magdaléna nastavený na 5.30, aby stihla urobiť rodine raňajky, všetko nachystať, odvieť deti do školy a aby bola načas v práci.

POZNÁMKY:

CHYBY V PRÍBEHOCH:

NÁVRHY NA NÁPRAVU CHÝB:

ĎALŠIE POZNÁMKY:

- 2. Pomerne častou súčasťou nezdravého životného štýlu je tabakizmus (fajčenie tabaku).** Tabak je rastlinou, ktorá sa pôvodne vyskytovala iba na americkom kontinente. Do Európy bola dovezená až v 16. storočí. Obsahuje stimulačnú látku nikotín, ktorá spôsobuje silnú závislosť. Na internete nájdite zdravotné riziká, ktoré fajčenie spôsobuje.

- 3. Vo dvojiciach alebo trojiciach priradte obrázky s potravinami k prospešným a neprospešným látkam pre ľudské telo.** Pomôžte si internetom na počítači alebo v mobile. Potom si odpovede v triede navzájom skontrolujte. Na záver hodiny si môžete pozrieť stručný zoznam látok v potravinách i vzadu v učebnici (prípadne pripravte plagát, ktorý si vyvesíte v triede).

Prospešné pre ľudské telo:

Vitamín D	potrebný pre správne fungovanie imunitného systému a pre rast a pevnosť kostí a chrupu
Vitamín A	potrebný pre správny rast kostí, pre zdravú pleť, pre dobrý zrak
Vitamíny skupiny B	celé spektrum vitamínov potrebných pre fungovanie nervového systému, na ochranu pred únavou a vyčerpaním, pre rast i správne fungovanie svalstva
Vitamín C	podporuje imunitný systém – chráni pred chorobami, je potrebný pre zdravé fungovanie všetkých orgánov ľudského tela
Vitamín E	potrebný pre rast i obnovu svalstva, pre tvorbu červených krviniek, pre činnosť pohlavných žliaz
Omega-3 mastné kyseliny	potrebné pre pamäť, srdce, psychickú pohodu, imunitu
Bielkoviny	tvoria štruktúru všetkých buniek nášho tela
Sacharidy	zdroj energie, stavebná látka, zväčša sa nachádzajú v potravinách rastlinného pôvodu
Vápnik	minerálna látka dôležitá pre tvorbu a stavbu zubov a kostí

II. ŽIVOT, TELESNÉ A DUŠEVNÉ ZDRAVIE AKO ETICKÁ HODNOTA

Sodík	minerálna látka potrebná pre zadržiavanie vody v ľudskom tele, má priaznivý vplyv na trávenie
Železo	minerálna látka potrebná na tvorbu červených krviniek, vplýva aj na schopnosť učiť sa, pozornosť a ovplyvňuje stabilitu imunitného systému
Draslík	minerálna látka podporujúca srdce, zabraňuje dehydratácii a únave
Horčík	minerálna látka potrebná pre správnu činnosť srdca, chráni pred stresom a chorobami

4. Skús si do večera zaznamenať, koľko toho cez deň vypiješ (mal/a by si vypiť cca 2 litre tekutín).

Koľko som vypil/a? (za 12 h). Ako sa naučiť piť dostatočne? Poradte sa.

5. Doplň do Eisenhowerovho diagramu časového plánovania svoj dnešný program:

dôležité	nedôležité	
- urobiť domáce úlohy na zajtra	- stihnúť zahlasovať v ankete o obľúbenú kapelu	súrne
- urobiť projekt na budúci týždeň	- prečítať si časopis	ne-súrne

MOJE PRACOVNÉ KOMPETENCIE

Dokážem si dobre zorganizovať čas? (Ohodnoť sa.)

☐

Neviem.

☐

Skôr neviem.

☐

Skôr viem.

☐

Bez problémov.

Starostlivosť o zdravie svoje a iných

1. V skupinách vymyslite a zahrajte krátke scény na motívy nasledujúcich situácií (téma starostlivosti o zdravie svoje a iných. Po odohraní scénok vyberte tú situáciu, ktorá vás najviac zaujala a diskutujte.

- Správny a nesprávny prístup k chorému (horúčky, chrípka, vírusa a i.) v rodine (rodičia, deti, súrodenci, starí rodičia).
- Správny a nesprávny prístup chorého k sebe alebo k iným (Čo chorý môže a čo by nemal? Ako to prospieva/neprospieva jemu a ostatným? Riziká, vhodný relax, zábava, povinnosti...).
- Bezpečná/nebezpečná doprava a cestovanie – vo vzťahu k sebe a k iným.
- Spolužiak/spolužiačka nevie, že niečo robí nesprávne – škodí si (svojmu zdraviu) – skúste mu/jej poradiť, čo je správne a nesprávne.
- Kamarát/ka na ulici omdlie – ako môžeme poskytnúť pomoc správne/nesprávne?
- Stredoškólači na školskom výlete večer tajne popíjajú alkohol. Žiak Martin zakopne na terase a vypadne z nej. Veľmi ho bolia obe ruky. Ako sa zachovať správne/nesprávne?
- Deviatak Karol ponúkne na záchode spolužiakom Šimonovi a Matúšovi cigaretu. Šimon si rád vezme. Matúš váha, vie, že to škodí zdraviu, ale nevie, ako by odmietol bez toho, aby sa mu nevysmiali. (Poradte mu, ako môže odmietnuť asertívne.)

2. a) Rozdeľte sa do štyroch skupín. Skupiny 1 a 2 sa zamyslia nad výrokom A, skupiny 3 a 4 sa zamyslia nad výrokom B. Skupiny 1 a 3 sa budú tváriť, že s výrokom súhlasia a vymyslia čo najviac zdôvodnení a argumentov na podporu svojho výroku, skupiny 2 a 4 sa budú tváriť, že nesúhlasia so svojím výrokom a vymyslia čo najviac argumentov proti nim.

b) Po príprave vystúpi skupina 1 a 2 so svojimi argumentmi k výroku A: odprezentujú si navzájom svoje argumenty a následne sa po krátkej porade pokúsia vyvrátiť protiargumenty druhej skupiny. Po ukončení diskusie okolo výroku A vystúpia skupiny 3 a 4 a postup zopakujú.

POZNÁMKA: Diskutujte pokojne a slušne, nech sa diskusia nesie v príjemnej atmosfére. Slovo si vezmite vždy až vtedy, keď iný hovoriaci s jeho rečou už skončí.

POMÔCKA NA LEPŠIU DISKUSIU: využívajte slovné spojenia: „Rozumiem, čo si chcel/a povedať, ale ja si myslím, že...., pretože...” „Nemáš pravdu, pretože...” „Myslím, že argument je nesprávny, pretože...” „Asi to myslíte dobre, ale chyba je v...”

VÝROK A: Užívaj si, ako sa len dá, žijeme len raz.

VÝROK B: Nič nemá takú cenu ako náš život a zdravie, preto sa treba vystríhať všetkého, čo im škodí.

Argumenty za výrok A	Argumenty proti výroku A

II. ŽIVOT, TELESNÉ A DUŠEVNÉ ZDRAVIE AKO ETICKÁ HODNOTA

Argumenty za výrok B	Argumenty proti výroku B

- 3.** Zabudnite na to, kto, ako a za ktorý výrok v predchádzajúcej úlohe argumentoval. Hlasujte, kto v triede s akým výrokom (A, B) súhlasí a na záver povedzte ostatným, ktorý argument iných spolužiakov sa vám zdal najzávažnejší.

Moje stanovisko k výrokom:

Výrok:

Som ☐ ZA alebo ☐ PROTI? (Označ odpoveď.)

Najzávažnejšie argumenty (alebo protiargumenty) z diskusie:

.....

.....

.....

.....

MOJE OSOBNOSTNÉ A SPOLOČENSKÉ KOMPETENCIE

Dokážem povedať nie ponúkanej cigarete? (Ohodnoť sa.)

☐ Neviem.

☐ Skôr neviem.

☐ Skôr viem.

☐ Bez problémov.

Etika a rozvoj technológií

1. a) Samostatne si prečítaj dvojice výrokov a začiarkni ten výrok, s ktorým súhlasíš viac. Následne si vyber jeden z nich, s ktorým sa stotožňuješ najviac a vymysli k nemu ďalšie zdôvodnenie, ktoré vypovedá o jeho platnosti.

A. Vďaka internetu a mobilnému internetu máme v priebehu niekoľkých sekúnd prístup k akýmkoľvek informáciám, ktoré potrebujeme, vďaka čomu sme efektívnejší ako generácie pred nami.

B. Mnohým ľuďom dnes zakrpatieva pamäť, pretože si už necvičia pamäť tak, ako kedysi (nemusia si nič pamätať, je to zbytočné – spoliehajú sa na to, že si hocičo vedia kedykoľvek „vygúgliť“ a nájsť na internete).

C. Vďaka mobilným kalkulačkám, digitálnym váham v obchodoch, ktoré ukazujú i ceny a vďaka internetovým porovnávačom cien dnešný človek nakúpi lacnejšie, rýchlejšie a pohodlnejšie ako generácie pred ním.

D. Mnohí ľudia používajúci moderné technológie majú problémy s malou násobilkou, pretože ju už nie sú nútení používať – zvykli si neustále používať kalkulačky (pri nakupovaní a bežných situáciách) alebo na to, že sa ceny zobrazujú na rôznych prístrojoch automaticky.

E. Vďaka technológii GPS, ktorá je už bežne dostupná takmer v každom telefóne, sa ľudia vedú dostať do cieľa rýchlejšie ako kedykoľvek predtým.

F. Ľudia strácajú priestorovú orientáciu (v teréne, v meste), pretože sa vždy spoliehajú na GPS navigáciu (v automobiloch alebo pri hľadaní cieľov peši). Odborníci hovoria o digitálnej demencii.

G. Vďaka moderným technológiám, ktoré sa využívajú pri pestovaní plodín a chove zvierat (efektivita, chemické ničenie škodcov, používanie liečiv a antibiotík, pestovanie a chov vo veľkom atď.) sa už dnešní ľudia vo vyspelom svete nemusia venovať poľnohospodárstvu, ale majú čas aj na iné činnosti.

H. Dnešní obyvatelia vyspelého sveta už zväčša nevedia chovať zvieratá, ani vypestovať základné rastlinné potraviny.

I. Večerné pozieranie televízie alebo surfovanie na internete na mobile, tablete a počítači pred spaním pomáha človeku lepšie sa pripraviť na ďalší deň.

J. Pozeranie televízie, ako aj divanie sa do monitora počítača alebo mobilu pred spaním môže spôsobovať nespavosť.

K. Neustále upozornenia počítača a mobilu na nové správy, novinky zo sociálnych sietí, aktualizácie systému (a pod.) človeku výrazne uľahčujú život (nemusia správy, novinky a aktualizácie vyhľadávať sám).

L. Neustále upozornenia a notifikácie „chytrých“ telefónov človeku neuľahčujú život – naopak, neustále ho vyrušujú, a preto sa nemôže koncentrovať na to, čo práve robí.

M. Vďaka internetu a rôznym mobilným aplikáciám majú ľudia k dispozícii veľké množstvo informácií o zdraví, vďaka čomu predchádzajú rôznym chorobám a žijú zdravšie.

N. Ľudia sa spoliehajú na nové technológie a pokrok v medicíne, a preto sa o svoje zdravie nestarajú tak, ako by mali (spoliehajú sa na vedu a na to, že nás „zachráni“).

II. ŽIVOT, TELESNÉ A DUŠEVNÉ ZDRAVIE AKO ETICKÁ HODNOTA

- b) Spoločne v triede diskutujte o správnosti výrokov (odpovede si navzájom konfrontujte a k vybranému výroku prezentujte i svoje zdôvodnenie).

- c) Zapiš si zdôvodnenie spolužiaka/spolužiačky, ktoré ťa zaujalo:

- 2. Sledovanie televízie a internetu je často kritizované a zdraviu škodlivé, pričom ide o výborné vý-
nálezy, ktoré ľuďom uľahčujú život.** Vo dvojiciach pouvažujte, v čom sú pre človeka televízia a internet
prospešné a v čom mu naopak môžu škodiť. Po vyplnení si výsledky v triede porovnajte, doplňte a o naj-
zaujímavejších argumentoch diskutujte.

ARGUMENTY PROSPEŠNOSTI TELEVÍZIE A INTERNETU PRE ČLOVEKA

.....

.....

.....

.....

ARGUMENTY POTVRDZUJÚCE ICH ŠKODLIVOSŤ

.....

.....

.....

.....

- 3.** Kým kedysi pracovali v poľnohospodárstve takmer všetci, v súčasnosti v ňom pracuje polovica obyvateľov planéty. V Eu-
rópe sú to len 2% jej obyvateľov. Za týmto poklesom zamestnanosti v poľnohospodárstve stojí predovšetkým rozšírenie
strojov (traktory, kombajny, mlátačky a pod.) a používanie hnojív a chemickej ochrany proti škodcom. Stroje, automaty,
počítače sa však postupne presadzujú i v ďalších odvetviach (priemysel – pohyblivé pásy, dvíhanie vecí, kontrola a pod.;
transport, doprava – počítače riadia dopravu tovaru a osôb tak, aby nikde nečakali; pošta a komunikácia – samoobslužné
balíkomaty, emailová komunikácia namiesto papierovej; obchod – samoobslužné pokladne, samoobslužné váhy, nákup
cez internet; osobná doprava – doprava bez vodičov – všetko riadi počítač – napr. Google autá; služby – ak zavoláte do call
centra, často sa stretnete najskôr s neživým hlasom (s automatom), na webových stránkach s neživým chatom a pod.).

- a) Po prečítaní úvodného textu vypíšte zamestnania, ktoré vďaka strojom, počítačom a iným technoló-
giám zanikli (napr. kosci pšenice – nahradili ich kombajny). Ak si nebudete vedieť spomenúť na názov
povolania, tak to opíšte viacerými slovami.

- b) Na základe vlastných znalostí a úvah skúste vo dvojiciach urobiť zoznam ďalších zamestnaní, ktoré
budú v nasledujúcich rokoch nahradené strojmi. K zamestnaniu dopíšte i zdôvodnenie vášho predpo-
kladu. Jedna zo skupín, poverená p. učiteľom/p. učiteľkou, môže takýto zoznam vypracovať s pomo-
cou internetu (príp. mobilného internetu).

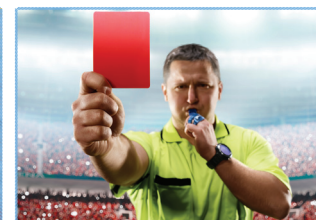

- c) Je zrejmé, že zamestnania z úlohy B sa už neoplatí študovať (pripraviť sa na ne na strednej alebo vysokej škole). Ak tvoje vysnívané povolanie na zozname nie je, to ešte neznamená, že tiež časom nebude nahradené strojom. Navrhni postup, čo budeš robiť, ak by tvoje povolanie, na ktoré sa budeš pripravovať, zaniklo. Ak si myslíš, že nezanikne, napíš dôvody, prečo si to myslíš. Po samostatnom uvažovaní o tom diskutujte v skupinách alebo spoločne v triede.

Povolanie:

- 1
- 2
- 3

- d) Ako bude vyzeráť spoločnosť o 50 rokov? Budú musieť ľudia ešte pracovať? Ktoré povolania zostanú? Čo budú robiť ostatní ľudia? Z čoho budú žiť, ak budú nezamestnaní? Aké výhody a nevýhody má zamestnanosť a nezamestnanosť pre psychiku a zdravie človeka? Diskutujte (názor môžete vyjadriť i plagátom, scénkou a pod.).

ÚLOHA NA DOMA

Porad'sa doma s rodičmi o budúcnosti povolání, možno o nich majú úplne inú predstavu ako ty. Súhlasia s твоjou predstavou o zaniknutých povolaniach? V čom je ich pohľad iný?

.....

.....

MOJE OSOBNOSTNÉ A SPOLOČENSKÉ KOMPETENCIE

Dokážem vypnúť a odložiť techniku, keď ju nepotrebujem? (Ohodnoť sa.)

Vždy ju potrebujem.

Techniku odložím, ale som „na príjme“ (keby čosi).

Techniku odložím, ale nevypínam, aby sa potom dlho nezapínala.

Dokážem ju vypnúť a odložiť (odísť od techniky).

II. ŽIVOT, TELESNÉ A DUŠEVNÉ ZDRAVIE AKO ETICKÁ HODNOTA

Ekologické problémy a etika

SLOVNÍK

Príroda – je všetko živé a neživé okolo nás, čo nevytvoril človek. Všetko umelé, čo ľudia vyrobili z prírodných zdrojov, nazývame **kultúra**. Všetko prírodné, čo sa premení na ľudský výrobok, je zmenené, niekedy až zničené.

Životné prostredie – sú podmienky ľudí, v ktorých žijú. Ide o súhrn prostredia umelého (kultúrneho) i prírodného. Kvalita životného prostredia závisí od celkového množstva a zdravia prírody na Zemi i od aktivít jednotlivcov (životné prostredie má svoj globálny aj miestny rozmer).

1. **Všetko, čo ľudia vytvorili, je z prírodných zdrojov.** Usporiadaj nasledujúce ľudské výtvyry podľa toho, ako veľmi zničili, zaťažili prírodu. O poradí, závažnosti a dôvodoch zničenia diskutujte.

saláma

počítač

budova nákupného centra

šopský šalát (syr, olivy, zelenina)

5-minútové surfovanie po internete

mikina

chlieb

národný park

varené zemiaky

mobil

Najviac zničujúce

Najmenej zničujúce

2. **Vo dvojiciach popremýšľajte, aké dôvody vedú ľudí k etickému alebo k neetickému konaniu v 3 z nasledujúcich situácií.** Následne si vyberte jednu z nich a zahrajte spolužiakom scénu o dôvodoch. Po odohraní scénok v triede diskutujte.

- Nakupovanie zbytočných obalov (napr. ovocia a zeleniny, syrov a iných výrobkov v obchode).
- Nepoužívanie plátenných tašiek – používanie jednorazových plastových tašiek.
- Kúpa nového mobilného telefónu každé dva roky (hoci starý je ešte plne funkčný).
- Nevypínanie elektrospotrebičov v noci a vtedy, keď sa nepoužívajú.
- Vyhadzovanie uvareného a nakúpeného jedla.
- Nákup nápojov v plastových fľašiach a jednorazových téglíkoch.
- Každodenné jazdenie autom do práce (hoci je k dispozícii MHD).
- Nerecyklovanie odpadu – vyhadzovanie odpadu do zmiešaného komunálneho odpadu.
- Každodenné jedenie mäsa (hoci jeho „výroba“ spotrebúva veľa vody, energie a sóje, kvôli ktorej sa vypaľujú pralesy v Amazónii).
- Neustále nakupovanie – ako hobby (hoci niektorí už doma všetko majú, často dokonca dvojmo).
- Podliehanie módnym trendom (každý rok je v móde iný strih a farba košeľe, šiat).
- Istá popredná módna značka dala spáliť všetky svoje zásoby odevov a parfumov, aby uvoľnila miesto v skladoch pre novú kolekciu. Odmietla tieto veci predať vo výpredaji alebo ich darovať ľuďom v núdzi.

1. NEETICKÉ SPRÁVANIE (PÍSMENO.....)

Dôvody:

2. NEETICKÉ SPRÁVANIE (PÍSMENO.....)

Dôvody:

3. NEETICKÉ SPRÁVANIE (PÍSMENO.....)

Dôvody:

POZNÁMKY:

(zaujímavé informácie, podnety z diskusie od spolužiakov)

II. ŽIVOT, TELESNÉ A DUŠEVNÉ ZDRAVIE AKO ETICKÁ HODNOTA

3. Podľa uváženia priradiť k nasledujúcim výrokom P alebo N, podľa toho, či ide o výrok pravdivý alebo nepravdivý. O správnych odpovediach spolu diskutujte (kľúč správnych odpovedí je na konci učebnice).

A	Vyhynutie hrozí aktuálne až 41% obojživelníkov, 33% koralov, 25% cicavcov, 20% rastlín, 13% vtákov.		
B	Medzi najznámejšie kriticky ohrozené druhy živočíchov patrí medveď biely, 20 druhov lemura, tiger (všetky druhy), gorila (3 druhy), kareta pravá, orangutan, papagáj Ara kaninda, gaviál indický (indický krokodíl), všetky druhy nosorožca a ďalšie živočichy.		
C	Medzi ohrozené rastliny patria aj kávovník a kakaovník.		
D	Na Slovensku sa v roku 2015 zrecyklovalo 31% odpadu, v ČR 29,7%, v Maďarsku 32,2%, zvyšok odpadu tvoril komunálny odpad, ktorý končí na skládkach a v spaľovniach.		
E	V Švédsku ide na skládky len 1% odpadu, všetko ostatné dokážu Švédi zrecyklovať.		
F	Európska komisia (orgán EÚ) plánuje zakázať jednorazové plastové slamky, tyčinky do uší, príbory a tanieri. Plánuje tiež zaviesť zálohový systém na plastové fľaše, podobne ako je to pri fľašiach sklenených.		
G	Plastový odpad zaplavuje moria a oceány do takej miery, že z neho vznikajú samostatné ostrovy – najväčší takýto ostrov sa nachádza v Tichom oceáne a je veľký ako Európa.		
H	Plasty sú dnes už i v pitnej vode vo vodovode, v daždi, v tele živočíchov (napr. vo veľrybách aj niekoľko kilogramov), ba i v tele človeka. Dostanú sa všade v podobe tzv. nanočastíc (veľmi malá častica).		
I	Priemerný Slovák vyprodukuje ročne 348 kg odpadu.		
J	Približne 600 miliónov ľudí v Indii (v roku 2018) zápasilo s extrémnym nedostatkom vody.		
K	Za posledných 25 rokov zmizlo 75% lietajúceho hmyzu. Úbytok vidíme napríklad na čelných sklách automobilov, ktoré boli predtým plné mŕtveho hmyzu.		

MOJE OSOBNOSTNÉ A SPOLOČENSKÉ KOMPETENCIE

Obmedzujem odpad, aby som zbytočne neničil/a životné prostredie človeka a prírodu? (Ohodnot' sa.)

☐

Nezaujíma ma to.

☐

Občas separujem.

☐

Snažím sa obmedzovať odpad, ale neviem, ako na to.

☐

Vždy.

Bioetické problémy našej doby

SLOVNÍK

Bioetické problémy – sú etické problémy týkajúce sa života a smrti (človeka, zvierat i všetkého živého; bios = život).

Eutanázia – je tzv. asistovaná samovražda, ktorou niektorí ľudia, trpiaci závažnými a nezvratnými chorobami, ukončujú svoje utrpenie a život. Hlavným úmyslom je ukončiť svoje utrpenie „dobrou“ smrťou. Asistujúci (napr. lekár) pomáha umierajúcemu, aby smrť nastala bez ďalších komplikácií (neodborným vlastným zásahom by nielenže nemusela nastať smrť, ale trpiaci by si mohol privodiť ďalšie utrpenie). Jedným z hlavných aspektov eutanázie je, aby umierajúci sám vyslovil želanie umrieť, kým je pri vedomí. Slovenský právny systém eutanáziu neumožňuje (nie je legálna).

Interrupcia – je umelé prerušenie tehotenstva prevedené lekárskeho zákrokom. Podľa slovenských zákonov je legálna do 12. týždňa tehotenstva. Vykonáva sa na základe slobodného rozhodnutia ženy. Dôvodmi bývajú zdravotné problémy matky alebo plodu (vtedy môže byť vykonaná interrupcia i po 12. týždni), otehotnenie na základe znásilnenia, finančné ťažkosti ženy a i. Interrupcia je často diskutovanou témou, existujú hnutia Pro-life a hnutia Pro-choice, ktoré sa zaoberajú najmä otázkami, kedy sa ľudská bytosť stáva ľudskou bytosťou, čo stojí v popredí: záujem dieťaťa, záujem matky, záujmy a hodnoty spoločnosti.

Génová manipulácia – je pozmenenie genetickej informácie (človeka alebo inej živej bytosti). Od druhej polovice 20. storočia vedci hľadajú rôzne spôsoby, ako by mohli zmenením génov odstrániť rôzne choroby, ako by raz mohli vypnúť „smrť“ alebo ako by mohli vylepšiť človeka (či iné živé tvory). Vedci po celom svete vykonávajú rôzne génové manipulácie na laboratórnych zvieratách, ale i na vírusoch a baktériách, aby raz mohli život ľudí zlepšiť (zmena vírusu k lepšiemu môže byť napríklad pre človeka aj prospešná). Génová manipulácia je spojená s mnohými rizikami, niektoré sa nemusia prejaviť v prvej generácii, iné nemusia byť viditeľné. Diskutuje sa aj o vplyve konzumovania geneticky modifikovaných potravín na zdravie ľudí a na ďalšie generácie. Taktiež sa diskutuje o vplyve geneticky modifikovaných rastlín (o potrebe používania pesticídov a hnojív) a o ich vplyve na biodiverzitu. Diskutuje sa o etických úskaliach možnej genetickej manipulácie s ľudskými embryami.

Trest smrti – je násilné ukončenie života človeka, ktorý sa niečím voči spoločnosti previnil. Trest smrti vykonáva štát na základe súdneho rozhodnutia (odsúdenie za obzvlášť závažný trestný čin – napríklad vraždu). V Slovenskej republike i v celej Európskej únii je trest smrti zakázaný a odmietaný (dodnes existuje v USA, v Číne a v ďalších krajinách).

1. Prečítaj si príbehy a po vyplnení tabuľky posúď správnosť/nesprávnosť možnosti interrupcie.

- a) Silvia, žiačka 3. ročníka strednej školy, otehotnela. Budúcim otcom je spolužiak Michal. Rodina Silvie je proti tehotenstvu, rodina Michala mladých podporuje, aby si založili rodinu, s ktorou im pomôžu.

Aké sú dôvody dotknutej ženy rozhodnúť sa pre interrupciu a aké proti?

Pre interrupciu

Proti interrupcii

Aké sú predpoklady budúceho života dieťaťa?

Zdravotné:

Materiálne zabezpečenie (dobré/zlé):

Rodinné (bude mať rodinu alebo bude opustený?):

Aká bude kvalita jeho života?

II. ŽIVOT, TELESNÉ A DUŠEVNÉ ZDRAVIE AKO ETICKÁ HODNOTA

Ktoré ďalšie osoby budú zasiahnuté a ako?

V prípade interrupcie

V prípade pokračovania tehotenstva

Posúdenie správnosti alebo nesprávnosti interrupcie.

Bolo by pre teba ťažké sa rozhodnúť, keby si bol/a na ich mieste?

Bolo by pre teba ťažké poradiť im (nech sa správne rozhodnú)?

Kto by im mohol pomôcť?

- b) *Izabela išla raz v noci sama domov z diskotéky. V jednej tichej uličke ju prepadli a znásilnili dvaja muži. Keď zistila, že je tehotná, rozhodla sa pre interrupciu. Babička bola proti jej rozhodnutiu a bola veľmi sklamaná.*

Aké sú dôvody dotknutej ženy rozhodnúť sa pre interrupciu a aké proti?

Pre interrupciu

Proti interrupcii

Aké sú predpoklady budúceho života dieťaťa?

Zdravotné:

Materiálne zabezpečenie (dobré/zlé):

Rodinné (bude mať rodinu alebo bude osamelý?):

Aká bude kvalita jeho života?

Ktoré ďalšie osoby budú zasiahnuté a ako?

V prípade interrupcie

V prípade pokračovania tehotenstva

Posúdenie správnosti alebo nesprávnosti interrupcie.

Bolo by pre teba ťažké sa rozhodnúť, keby si bol/a na ich mieste?

Bolo by pre teba ťažké poradiť im (nech sa správne rozhodnú)?

Kto by im mohol pomôcť?

- c) *Pani Magdaléna sa s manželom dlho snažia o dieťa. Keď nakoniec pani Magdaléna otehotnie, lekári im povedia, že dieťa sa narodí ťažko postihnuté (mentálne i telesne). Interrupciu napriek tomu odmietnu.*

Aké sú dôvody dotknutej ženy rozhodnúť sa pre interrupciu a aké proti?	
Pre interrupciu	Proti interrupcii
Aké sú predpoklady budúceho života dieťaťa?	
Zdravotné:	
Materiálne zabezpečenie (dobré/zlé):	
Rodinné (bude mať rodinu alebo bude osamelý?):	
Aká bude kvalita jeho života?	
Ktoré ďalšie osoby budú zasiahnuté a ako?	
V prípade interrupcie	V prípade pokračovania tehotenstva
Posúdenie správnosti alebo nesprávnosti interrupcie.	
Bolo by pre teba ťažké sa rozhodnúť, keby si bol/a na ich mieste?	
Bolo by pre teba ťažké poradiť im (nech sa správne rozhodnú)?	
Kto by im mohol pomôcť?	

- d) *39-ročná pani Zita je úspešnou podnikateľkou. S partnerom sa práve po dlhých rokoch rozišli, pretože na vzťah nemali čas – stále pracujú a darí sa im (každému zvlášť). Zrazu zistí, že je tehotná. Dieťa však nechce – žije úplne sama, pracuje a takto jej to vyhovuje.*

Aké sú dôvody dotknutej ženy rozhodnúť sa pre interrupciu a aké proti?	
Pre interrupciu	Proti interrupcii
Aké sú predpoklady budúceho života dieťaťa?	
Zdravotné:	
Materiálne zabezpečenie (dobré/zlé):	
Rodinné (bude mať rodinu alebo bude osamelý?):	
Aká bude kvalita jeho života?	

II. ŽIVOT, TELESNÉ A DUŠEVNÉ ZDRAVIE AKO ETICKÁ HODNOTA

Ktoré ďalšie osoby budú zasiahnuté a ako?

V prípade interrupcie

V prípade pokračovania tehotenstva

Posúdenie správnosti alebo nesprávnosti interrupcie.

Bolo by pre teba ťažké sa rozhodnúť, keby si bol/a na ich mieste?

Bolo by pre teba ťažké poradiť im (nech sa správne rozhodnú)?

Kto by im mohol pomôcť?

- e) Rodina Novákových žije v malom meste. Sú spolu šťastní, majú tri životaschopné zdravé deti, ktoré už chodia do školy. Obaja pracujú. Hoci majú veľmi nízke platy, rodine to stačí. Pani Nováková však zistí, že je tehotná. Ak si dieťa nechajú, bude musieť odísť z práce, čo veľmi ohrozí ich rozpočet i pohodlie rodiny. Vôbec si nedokážu predstaviť, kde bude v menšom byte dieťa spávať a bývať.

Aké sú dôvody dotknutej ženy rozhodnúť sa pre interrupciu a aké proti?

Pre interrupciu

Proti interrupcii

Aké sú predpoklady budúceho života dieťaťa?

Zdravotné:

Materiálne zabezpečenie (dobré/zlé):

Rodinné (bude mať rodinu alebo bude osamelý?):

Aká bude kvalita jeho života?

Ktoré ďalšie osoby budú zasiahnuté a ako?

V prípade interrupcie

V prípade pokračovania tehotenstva

Posúdenie správnosti alebo nesprávnosti interrupcie.

Bolo by pre teba ťažké sa rozhodnúť, keby si bol/a na ich mieste?

Bolo by pre teba ťažké poradiť im (nech sa správne rozhodnú)?

Kto by im mohol pomôcť?

2. Podporuješ niektoré z týchto ľudských snažení? Podpor svoje rozhodnutie aspoň dvoma argumentmi a vymysli minimálne jeden protiargument. Zamysli sa nad situáciami z hľadiska budúceho šťastia zasiahnutých jednotlivcov, ale i možného (ne)prospechu celej spoločnosti, či dokonca zeme.

a) *Nedávno sa v novinách objavil článok o tom, že vedci už tušia, ako vypnúť smrť (ľudia nebudú zomierať) – budú ale starší a starší.*

Farebne označ:	Túto snahu podporujem.	Túto snahu nepodporujem.
Argument 1		
Argument 2		

b) *Tím vedcov z prestížnej univerzity by chcel pozmeniť gény ľudí tak, aby „vypli“ rakovinu – ľudia by ju už nemuseli dostávať (len tí novonarodení, ktorých rodičia by kvôli tomu navštívili lekára).*

Farebne označ:	Túto snahu podporujem.	Túto snahu nepodporujem.
Argument 1		
Argument 2		

c) *Človek, ktorému budú pozmenené gény, ich bude mať pozmenené nezvratne. Znamená to, že i jeho deti budú mať takto pozmenené gény (v seriáli Hviezdna brána sa objavila mimozemská rasa Asgardov, ktorí si tiež nechali pozmeniť gény, neskôr však prišli na to, že to bola chyba. Už sa však nedala zvrátiť, a tak rasa Asgardov vyhynula).*

Farebne označ:	Túto snahu podporujem.	Túto snahu nepodporujem.
Argument 1		
Argument 2		

II. ŽIVOT, TELESNÉ A DUŠEVNÉ ZDRAVIE AKO ETICKÁ HODNOTA

- d) Veľká americká spoločnosť génovou manipuláciou údajne vyvinula druh pšenice, ktorá je odolná voči akémukoľvek škodcovi a chorobám.

Farebne označ:	Túto snahu podporujem.	Túto snahu nepodporujem.
Argument 1		
Argument 2		

- e) Úspešná európska firma vyvinula génovou manipuláciou prasať s trojnásobnou hmotnosťou, ktorým sa však veľmi ťažko chodí a zomierajú mladé.

Farebne označ:	Túto snahu podporujem.	Túto snahu nepodporujem.
Argument 1		
Argument 2		

- f) Niektorí slovenskí občania, ktorí trpia neznesiteľnými bolesťami a myslia si, že ich už na tomto svete nič dobré nečaká, by privítali možnosť zlegalizovania eutanázie v SR. Chcú sami rozhodnúť o ukončení svojho utrpenia.

Farebne označ:	Túto snahu podporujem.	Túto snahu nepodporujem.
Argument 1		
Argument 2		

g) Na Slovensku sa objavujú názory, že trest smrti by mal byť opäť zavedený.

Farebne označ:	Túto snahu podporujem.	Túto snahu nepodporujem.
Argument 1		
Argument 2		

3. V triede diskutujte o najzaujímavejších výroko**ch a príbehoch z úlohy 1 a 2.** Tému diskusie vyberte hlasovaním. Každý môže vybrať jednu tému a zdôvodniť, prečo je práve ona dôležitá.

Téma na triednu diskusiu:

Prečo je dôležitá?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

MOJE OSOBNOSTNÉ A SPOLOČENSKÉ KOMPETENCIE

Beriem pri mojom rozhodovaní do úvahy aj šťastie druhých ľudí a živých bytostí? (Ohodnoť sa.)

☐ Neviem, prečo by som to mal/a robiť.

☐ Len minimálne.

☐ Beriem do úvahy najmä záujmy iných ľudí.

☐ Beriem do úvahy záujmy iných ľudí, ale aj tie svoje.

☐ Beriem do úvahy záujmy iných živých bytostí, ale samozrejme pozerám aj na seba.

III. EKONOMICKÉ HODNOTY A ETIKA

Problémy s vlastníctvom

SLOVNÍK

Vlastníctvo – je situácia, keď človek (alebo organizácia) môže mať nejakú vec v držbe a podľa svojho uváženia ju môže naplno využívať (manipulovať s ňou, dotvárať alebo ničiť). Niekedy sa stáva, že vlastníctvom sa stávajú i živé organizmy (napr. rastliny, zvieratá). Nakladanie so živými bytosťami obmedzuje zákon (na Slovensku napríklad zákon myslí na zdravie a život zvierat – ide o zákon proti týraniu zvierat a proti zlému zaobchádzaniu s nimi).

Majetok môžeme vlastníť sami (osobné – súkromné vlastníctvo) alebo spoločne s inými ľuďmi.

Bezpodielové (spolu)vlastníctvo – po uzavretí manželstva vlastní manželia všetko, čo nadobudnú po svadbe spoločne (bez ohľadu na to, kto čo kúpi a akú veľkú časť veci zakúpi).

Podielové (spolu)vlastníctvo – ak si s kamarátom kúpime nejakú vec spoločne, každý v nej máme svoj podiel (ak zaplatíme 40% veci, máme 40-percentný podiel kúpenej veci). Spoločne si môžeme kúpiť napríklad vŕtačku, dom, pozemok alebo si založiť spoločnú firmu.

Štátne vlastníctvo – niektoré veci okolo nás vlastní, spravuje a využíva štát. Občania nakladanie štátu s jeho majetkom kontrolujú (napríklad cez zvolených zástupcov, cez podnety na prešetrovanie inšpekciou a políciou a pod.). Niektoré veci v držbe štátu môžu byť verejne prístupné a občanmi využívané (prechádzky v lesoch, národných parkoch, využívanie ciest a pod.).

Zdieľanie vecí – niektorí ľudia, ktorí chcú chrániť životné prostredie a rovnako chcú ušetriť vlastné peniaze, si veci kupujú spoločne a spolu ich potom spravujú – využívajú (po vzájomnej dohode). Stáva sa i to, že ľudia kúpia vec sami a iným ju potom požičiavajú (zadarmo alebo za vopred stanovený poplatok). Takýto spôsob využívania vecí nazývame zdieľaná ekonomika. Čoraz bežnejším sa stáva zdieľané využívanie rôznych pracovných a športových nástrojov, áut, parkovacích miest, prázdnych izieb v dome, lodí, bicyklov a pod.

1. a) Prehľadni si spojenia medzi ľavým a pravým stĺpcom v tabuľke. Ľavý stĺpec znázorňuje majiteľov a pravý stĺpec zase „veci“ vo vlastníctve. Na základe vlastného uváženia potvrd' alebo odmietni daný vzťah (pripíš k veci P alebo N). Svoju odpoveď pri kontrole v triede zdôvodni (napr.: Spojenie nie je správne, lebo...). K veci pripíš pravdepodobnejšieho vlastníka a opäť rozhodnutie zdôvodni (Malo by to byť takto, pretože...).

Majiteľ	„vec“ vo vlastníctve
Štát (obec, kraj, SR)	Lavička vo verejnom parku
	Kosačka v garáži u Michala
Kamaráti Michal a Slavo	Firma M&S, s. r. o.
	Rodinný dom, ul. Kozia 16
	Zastávka MHD
Manželia Bianka a Emil	Liek na rakovinu
	Cesta medzi dvoma obcami
	Deti Anna a Matúš
MUDr. Kamenický	Motorka
	(doplň podľa uváženia)
	Ambulancia
Všetci	Rieka Morava
	Predavač v obchode M&S, s. r. o.
Nikto	Premiér SR
	Vrabec domový sediaci na streche rodinného domu na Kozej ul.

b) Aké sú správne odpovede v prípade detí, premiéra a predavača? Prečo?

.....

c) Zamysli sa a diskutuj, aké by boli výhody a nevýhody, ak by platilo:

Kamaráti Michal a Lukáš vlastnia lavičku v parku.

Výhody:

Nevýhody:

Cesta medzi dvoma obcami je vo vlastníctve manželov Lenky a Emila.

Výhody:

Nevýhody:

Lieky na rakovinu sú vo vlastníctve Michala a Slava (ich spoločnosti M&S, s. r. o.).

Výhody:

Nevýhody:

2. Rozdeľte sa do dvojíc a spoločne si prečítajte krátke príbehy. Spolu porozmýšľajte, či v nich ľudia konajú správne alebo nesprávne. Poradte sa a potom svoj príbeh odprezentujte v triede ostatným, povedzte im svoj názor. Svoje rozhodnutie zdôvodnite a diskutujte.

a) 11-ročný Marián „venčil“ otcovho leva na oblúbenom cyklochodníku, keď zrazu zozadu „priletel“ 35-ročný cyklista Dušan. Lev sa zľakol a cyklistu napadol. Cyklista skončil v nemocnici. Majiteľ leva sa rozhodol cyklistu žalovať na súde za ohrozenie svojho majetku (leva). (skutočný príbeh z Českej republiky)

b) Pani Emma sa s rodinou rozhodla, že si zaobstarajú psíka, aby im bolo veselšie. Dlho vyberali takú rasu, ktorá by bola mierumilovná, a zároveň dobre vychovateľná. Vybrali si labradorského retrievera. Na internete našli chovateľa, ktorý im predal sučku Lauru. Po roku zistili, že Laura trpí dedičnou chorobou kĺbov. Prišli na to, že chovateľ nie je seriózny, pretože vôbec nedbal na zdravotný stav svojich psov, išlo mu predovšetkým o zisk (psov mal len na to, aby sa neustále množili a on ich mohol predávať, hoci neboli zdravé).

c) Deviatok Tomáš sa rozhodol, že si otcovou vzduchovkou športovo zastrieľa na vrabce, ktoré navštevovali ich záhradu.

d) Ôsmačka Lucia si požičala od spolužiačky Martiny zošit z fyziky, pretože nejaký čas nechodila do školy. Keď ani po týždni zošit nevrátila, Martina jej zavolała a pýtala si zošit späť, aby sa mohla učiť na dôležitú písomku. Lucia povedala, že si po zošit má prísť k nej domov, z čoho Martina nebola nadšená, keďže býva v inom meste ako Lucia.

e) Pani Magdaléna býva a pracuje v meste. Každý deň chodí do práce a domov autom, hoci v meste dobre funguje MHD. V meste sa tvoria kolóny, kvôli ktorým stoja i autobusy, v ktorých sedia ľudia, ktorí mesto neupchávajú.

f) Lenka rada číta romány, knihy si požičiava z miestnej knižnice. Je rada, že našla zaujímavú knihu, ktorá ju veľmi baví. Dej v knihe je veľmi napínavý, zrazu však zistí, že niekto z knihy vytrhol niekoľko strán. Je nahnevaná i smutná, knihu ukáže knihovníkovi.

III. EKONOMICKÉ HODNOTY A ETIKA

g) Dôchodca pán Róbert sa rád prechádza v parku, kde si každý deň chvíľu posedí na svojej obľúbenej lavičke. Niekedy na nej vidí sedieť partiu mladých ľudí. Jedného dňa zistí, že na lavičke sú stopy po podrážkach a zlomené operadlo.

h) Spolužiačky Hanka a Eva rady počúvajú hudbu a navzájom si ju púšťajú, aby sa vzájomne obohatili. Raz im cestou zo školy niekto vynadá, že v autobuse nie sú samy a že hlasná hudba ho ruší. Argumentujú, že je to ich hudba, ich prístroj a ich vec, preto sťažujúcemu sa povedia, nech si presadne inde.

i) Marcel a Albína sa vzali a založili si spoločnú domácnosť. Po istom čase Marcel prestal pracovať, novú prácu si nehládal. Celú výplatu Albíny však vždy minul. Keď nemal peniaze, rozpredával veci z domácnosti, ktoré spolu nakúpili. Keď sa Albína nahnevala, on sa čudoval a argumentoval, že môže robiť so spoločnými peniazmi a vecami čokoľvek, čo uzná za vhodné, sú predsa spoločné.

j) Kamaráti Michal a Jožo si spolu kúpili vrtáčku. Používal ju vždy ten, kto ju práve potreboval. Po čase si vrtáčku doma nechal Jožo a celé mesiace ju pri rekonštrukcii bytu používal iba on. Keď sa zničili všetky vrtáky, požiadal Michala o polovicu peňazí, aby ich mohol kúpiť.

k) Pán Pavol s manželkou Veronikou sa rozhodli, že si zariadia domácnosť modernými spotrebičmi. Niektoré spotrebiče si zakúpili za našetrené peniaze, iné nakúpili na splátky (splácajú každý mesiac). Na splátky si kúpili i nové auto, na ktorom sa vydali na dovolenku po Európe, na ktorú si tiež požičali. Po dovolenke prišli na to, že splátky za tovar, ktorý nakúpili, sú také vysoké, že ich nedokážu splácať. Začali rozmyšľať, či nemiňali na nejaké zbytočnosti...

l) Pán Agung žije na Borneu, živí sa ako pestovateľ palmy, z ktorej sa vyrába palmový olej. Rozhodne sa rozšíriť svoju plantáž – vypaľuje les, aby získal väčší kus poľa. Z dymu, ktorý niekoľko týždňov z horiaceho pralesa vychádza, majú ľudia z neďalekého mesta zdravotné ťažkosti. Z horiaceho lesa utekajú ohrozené orangutany, medvede a iná zver, ktorú odchyťávajú pytliaci. Palmový olej nájdeme v polovici potravinových výrobkov v našom supermarkete.

Kto koná v príbehu správne a kto nesprávne?

Zdôvodnenie:

Záleží i na ľuďoch, ktorí v príbehu nie sú priamo spomenutí? Koho sa príbeh ešte týka?

Ako môžu títo ľudia situáciu priaznivo ovplyvniť?

MOJE OSOBNOSTNÉ A SPOLOČENSKÉ KOMPETENCIE

So svojimi vecami a vecami druhých zaobchádzam šetrne, aby som šetril/a prírodu i peniaze rodičov, majetok školy, verejný majetok. (Ohodnoť sa.)

Nemám dôvod s nimi zaobchádzať šetrne, nezaujíma ma to.

Občas na to pomyslím.

Snažím sa, ale nie vždy som úspešný/á.

Vždy sa o to snažím.

Konzumizmus, peniaze a sociálna nerovnosť

SLOVNÍK

Konzumná spoločnosť – je spoločnosť, ktorej členovia sa zameriavajú najmä na „konzumovanie“ tovarov a služieb. Členovia takejto spoločnosti uprednostňujú hodnoty, ktoré sa dajú zakúpiť za peniaze (tzv. materiálne hodnoty – veci – napr. oblečenie, autá, prístroje, ale i zážitky s tým spojené: kino, zoskok padákom, párty a pod.) pred hodnotami, ktoré majú duchovný rozmer (nemateriálne hodnoty – umenie, náboženstvo, priateľstvo a i.). Konzumovanie vecí a zážitkov je hlavným cieľom konzumne nastavených ľudí, ktorí na konzumovanie potrebujú predovšetkým peniaze, čomu podriaďujú celý svoj život (musia veľa pracovať, aby si mohli veľa kúpiť).

Konzumná spoločnosť čelí kritike za ničenie prírody a životného prostredia ostatných ľudí na planéte (rozširovanie púští, nutnosť odísť z miesta, kde sa narodili a migrovať, strata obvyklého spôsobu života a obživy a pod. – napr. kvôli vypaľovaniu amazonského pralesa prichádzajú o domov posledné pôvodné indiánske kmene). Dôsledkom konzumnej spoločnosti je i vznik nerovnosti medzi ľuďmi.

V spoločnosti môžu jej členovia dosiahnuť úspech alebo neúspech na základe vlastnej snaživosti, ale i na základe podmienok, v ktorých vyrastajú a ktoré zdedili:

- niekto pochádza z kompletnej rodiny, iný z neúplnej, niektorí nemajú žiadnu rodinu;
- niekto pochádza zo vzdelanejších pomerov, niekto z menej vzdelaných, niekto žije v bohatšej rodine, bohatšej krajine ako iní a naopak...;
- niekto sa narodí zdravý, niekto chorľavý, niekto zdravotne hendikepovaný;
- niekto sa narodí ako muž, niekto ako žena, niekto s čiernou farbou kože, iný s bielou, žltou, červenou, niekto väčší, niekto menší, niekto krajší ako iní ľudia a naopak.

Niektorí majú preto v živote lepšie štartovacie podmienky ako iní a bude sa mu dariť lepšie a niektorí to má opačne – vzniká **spoločenská (sociálna) nerovnosť**. Niektorí ľudia sa tak majú lepšie ako iní, niektorí majú významnejšiu prácu a väčší vplyv.

Solidarita – je cítenie s inými ľuďmi, ktorí sú v núdzi, pomáhajú im, ich podpora (solidárni môžeme byť s tými, ktorí majú nejaký problém a my sa postavíme na ich stranu – napr. zdravotné sestry sa postavili na stranu štrajkujúcich učiteľov, pracujúci prispievajú na náklady vzdelávania študentov, pracujúci prispievajú na dôchodky dôchodcov (oni tiež počas aktívneho pracovného života prispievali dôchodcom), občania z celého sveta boli solidárni s ľuďmi, ktorí prišli o svoje domovy na Haiti po zemetrasení v roku 2010 a pod.).

Dobrovoľníctvo – dôsledky chudoby, katastrof, nerovnosti, nespravodlivosti vo svete sa často snažia naprávať dobrovoľníci. Tí dobrovoľne prispievajú vlastným časom a vlastnou prácou k tomu, aby ľuďom, zvieratám alebo prírode pomohli riešiť zlé situácie. A tak môžeme okolo nás vidieť dobrovoľníkov, ktorí pomáhajú ľuďom bez domova (napr. im varia a rozdáajú polievku), zvieratám (pomoc v útulkoch pre zvieratá), doučujú slabších v škole, zbierajú peniaze na pomoc iným, zberajú odpad v lesoch i mestách, organizujú verejnoprospešné akcie a pod. Dobrovoľníci často pomáhajú charitatívnym organizáciám (charite), ktoré organizujú pomoc pre deti bez rodičov, ľudí bez domova, opustených a nevládných starých a chorých ľudí a pod.

III. EKONOMICKÉ HODNOTY A ETIKA

1. Prečítaj si v **Slovníku** vysvetlenie pojmu **Konzumná spoločnosť**. Nájdi v texte tie slová (slovné spojenia), ktoré sú typické – charakteristické pre konzumnú spoločnosť a potom také slová, ktoré sú negatívnymi dôsledkami konzumnej spoločnosti. Odpovede si v triede prekontroluj a prípadne i zdôvodni.

Slová charakteristické pre konzumnú spoločnosť:	Negatívne dôsledky konzumnej spoločnosti:
<i>napr. tovar, peniaze</i>	<i>ničenie</i>

2. Prečítaj si dva známe minipríbehy. Hľadaj medzi nimi rozdiely a zapíš si ich do tabuľky. O rozdieloch v triede diskutujte.

1. Kamaráti Michal a Jožo žijú so svojimi manželkami a deťmi každý vo svojom dome. Rozhodli sa ušetriť, a tak sa dohodli, že si spolu kúpia veci, ktoré nepotrebujú mať doma nutne každý deň. Kúpili si spolu auto, knihy, bicykle, pracovné nástroje. Používa ich vždy ten, kto ich práve potrebuje alebo podľa dohody. O veci sa starajú spoločne.

2. Pán Pavol s manželkou Veronikou sa rozhodli, že si zariadia domácnosť modernými spotrebičmi. Niektoré spotrebiče si zakúpili za našetrené peniaze, iné nakúpili na splátky (splácajú každý mesiac). Na splátky si kúpili i nové auto, na ktorom sa vydali na dovolenku po Európe (tiež si na ňu požičali). Po dovolenke prišli na to, že splátky za tovar, ktorý nakúpili, sú také vysoké, že ich nedokážu splácať. Začali rozmýšľať, či nemínali na nejaké zbytočnosti...

Rozdiely:	Odpoveď a zdôvodnenie:
Kto viac ničí životné prostredie a prírodu?	
Kto zaplatí viac za tovar a služby?	
Kto musí viac pracovať, aby si tovar (a služby) zakúpil?	
Kto má viac času, aby sa venoval rodine a svojim koníčkom?	
Pre koho je používanie tovarov pohodlnejšie?	
Kto má pohodovejší život?	
Kto je solidárnejší s ostatnými ľuďmi na planéte?	
Iný (ďalší) rozdiel?	

- 3.** a) Kde v televízii, na internete, v novinách, v okolí si zaregistroval/a dobrovoľníkov alebo charitu? Ako pomáhali? Odpovede zapíš do tabuľky.

Kto a kde?	Ako a prečo?	Ako si sa dozvedel/a?	Ako veľmi pomohli? (efektivita)

- b) Vieš o miestach alebo o situáciách v tvojom okolí, kde by tiež mohla pomôcť charita a dobrovoľníci? Ako? Odpovede zapíš do tabuľky.

Kde?	Prečo?	Ako by mohli pomôcť?	Ako to zariadiť?

- 4.** Prečítaj si krátke príbehy a posúď, či sa zachovala hlavná postava solidárne [S] alebo nesolidárne [N]. O odpovediach v triede diskutujte.

a)	Hanka nasprejovala na stenu garáže vetu: Ofélia je hlúpa hus!	
b)	Pavla našla na Facebookovom profile spolužiačky Ofélie kolektívne nadávky od ďalších spolužiakov. Pod ostatné komentáre napísala svoj odsudzujúci a odmietavý komentár.	
c)	Pani Jolana prispela okradnutému mladíkovi na autobus domov sumou 2 Eurá.	
d)	Jozef neprávom obvinil kolegu Juraja z nedbanlivosti. Keďže ďalší kolega Martin videl „všetko na vlastné oči“, Juraja sa pred Jozefom zastal.	
e)	Šiestačka Michaela v autobuse uvoľnila miesto tehotnej žene.	
f)	Ľudmila sa každý deň hrá do noci na počítači, aby jej hráčsky tím vyhral tričká s nápisom The Best Team.	
g)	Maxim pomáha v domácnosti.	
h)	Peter sa predbieha v školskej jedálni.	
i)	Lea neprezradí svoje kamarátky, ktoré šikanujú spolužiačku Esmeraldu.	
j)	Svätopluk nezaostane za spolužiakmi a tiež nadáva na migrantov.	
k)	Eva mešká na triedny výlet, čo je dôvodom, že na ňu musia pred školou všetci čakať.	
l)	Peter odmieta hlasné urážky a výkriky spolužiačky Márie na adresu spolužiakov z radu menších.	
m)	Cyrl si v autobuse neoznačí lístok, aby nevytrčal z partie, ktorá to takto robí.	

III. EKONOMICKÉ HODNOTY A ETIKA

5. Niekedy začujeme výrok: „Niektorí sú si rovní a iní sú si rovnejší.“ Čo znamená? Je v nasledujúcich situáciách správne zdôvodnenie nerovnosti? [S alebo N]

a)	Hanka nasprejovala na stenu garáže vetu: Ofélia je hlúpa hus! Hanka je múdrejšia, a tak na to má právo.	
b)	Ľudmila sa každý deň hrá do noci na počítači, aby jej hráčsky tím vyhral tričká The best team. Je to dosť dobrý dôvod, aby nemusela doma pomáhať pomáhať, na rozdiel od jej brata Maxima.	
c)	Peter sa predbieha v školskej jedálni.	
	Je starší, tak je to samozrejmé.	
	Je silnejší, tak je to samozrejmé.	
	Je synom riaditeľa, tak je to samozrejmé.	
	Je z veľmi bohatej rodiny, a preto je značkovo oblečený.	
	Ponáhľa sa reprezentovať školu v šachu, musí odcestovať.	
d)	Lea neprezerá svoje kamarátky, ktoré šikanujú spolužiačku Esmeraldu. Esmeralda je cudzin-ka, a tak pre ňu predsa neplatia všetky práva ako pre našincov.	
e)	Eva mešká na triedny výlet, čo je dôvodom, prečo na ňu pred školou všetci čakajú. Je to aj pre-to, že je krajšia ako ostatné spolužiačky.	
f)	Cyril si v autobuse neoznačí lístok, aby nevytŕčal z partie, ktorá to takto robí. Chcú byť iní ako ostatní.	

MOJE OSOBNOSTNÉ A SPOLOČENSKÉ KOMPETENCIE

Som solidárny/a k ľuďom, ktorí to potrebujú? (Ohodnoť sa.)

☐

Nemám na to dôvod.

☐

Nemám na to príležitosť.

☐

Občas som solidárny/a.

☐

Vždy, keď môžem.

Ja a peniaze

1. V predchádzajúcich dvoch lekciách sme sa stretli s krátkym príbehom manželov Veroniky a Pavla, ktorí si nakúpili veľa tovarov a služieb na splátky, až nakoniec mesačné splátky prevyšovali ich možnosti.

- a) Ktoré z nasledujúcich tovarov a služieb by ste na ich mieste nezakúpili?
Označ písmenom: Z – zakúpil/a by som alebo písmenom N – nezakúpil/a by som.

Sporák (Starý už doslúžil a nový mal veľmi dobrú cenu.)
Nový počítač (Starý počítač už nemal dostatočný výkon na hranie hier, ktoré sú záľubou pána Pavla.)
Žehlička (Žiadnu nemali.)
Tablet na posteľové surfovanie na internete (Žiadny nemali.)
Práčka (Stará už mala štyri roky.)
Televízor (Na novom sa majstrovstvá v hokeji pozerajú lepšie.)
Elektrická sušička bielizne (Žiadnu nemali.)
Nové auto (Staré síce ešte nebolo príliš staré a nekazilo sa, malo šesť rokov, ale v reklame videli krásny nový typ automobilu, ktorý sľubuje veľa zážitkov.)
Dovolenka (Bola vo výbornej zľave.)

- b) Ktoré dôvody nákupu sa ti nezdajú správne a prečo?

.....

.....

.....

- c) O akých iných nesprávnych dôvodoch nákupu si ešte počul/a? Z akého dôvodu usudzuješ, že je dôvod nesprávny?

.....

.....

.....

Čo ešte musíme zobrať do úvahy predtým, než si vezmeme pôžičku, resp. sa rozhodneme pre kúpu niečoho na splátky?

.....

.....

Aké môže mať takéto neprezieravé a nepremyslené nakupovanie na splátky dôsledky? Ako sa môže prejaviť a aký vplyv môže mať na rodinný, partnerský život, na hnutelný i nehnuteľný majetok manželov? Aké chyby robia ľudia v snahe riešiť takúto situáciu?

.....

.....

.....

- d) Po samostatnom vyplnení v triede o vašich odpovediach diskutujte.

POZNÁMKY:

(zaujímavosti z diskusie)

.....

.....

III. EKONOMICKÉ HODNOTY A ETIKA

2. Ako sme už videli v 1. úlohe, mnohé tovary zákazníci nakupujú len preto, že ich na to navedie premyslená a lákavá reklama. Tá ich o nutnosti nákupu niekedy presvedčí aj napriek tomu, že takýto tovar ani službu nepotrebujú. Takúto reklamu môžeme nazvať manipulatívna reklama (pridaj si do Slovníka).

- a) V malých skupinkách si skúste spoločne spomenúť, či ste niekedy videli alebo počuli niektorú z nasledujúcich manipulatívnych reklám (skúste aspoň 3 z nasledujúcich).

POZNÁMKA: Úlohu vypracujte na základe svojich spomienok zo sledovania televízie alebo využite internet).

Reklama, ktorej obsah nemá zdanlivo nič spoločné s propagovaným výrobkom či službou:

Reklama, ktorá využíva takú sprievodnú hudbu, ktorá v človeku navodzuje príjemné pocity šťastia, ktoré si potom spája s propagovaným výrobkom alebo službou:

Reklama, ktorá využíva takú sprievodnú hudbu, ktorej sa následne človek nevie zbaviť (otravnú melódiu má stále v mysli):

Reklama, ktorá využíva sexuálne motívy a dvojzmyselné poznámky v snahe prilákať pozornosť:

Reklama, ktorá využíva matku, deti alebo zvieratá na vzbudenie materinských citov (šťastná rodina, harmonický domov):

Reklama, ktorá porovnáva svoj výrobok s inými, pričom neuvádza presné detaily iného výrobku (alebo služby):

b) Vymyslite reklamný slogan ku každej fotografii (zvoľte vhodný produkt). Zistite, ako vaša reklama pôsobí na ostatných.

Považujete za správne, keď sa využívajú pri natáčaní reklám deti?

Ako by sa dalo zamedziť reklame, ktorá je všade okolo nás (reklamné pútače okolo ciest, na nákupných vozíkoch, držadlách v MHD, reklamy v rádiu, televízii, na internete,...). Všadeprítomnú rušivú reklamu dnes niektorí nazývajú reklamný smog.

c) Ako správne nakupovať? Vyber niekoľko správnych odpovedí. O najzaujímavejších alebo nejasných výrokov diskutujte.

A.	Ak človek nebude sledovať reklamy v televízii, na internete, v rádiu, pri ceste, ušetrí.
B.	Ak človek sleduje reklamy, môže nájsť výhodnú ponuku vecí, ktoré potrebuje.
C.	Urobiť si zoznam vecí, ktoré potrebuje a nepodliehať zľavám a akciám v obchodoch a reklamám.
D.	Do obchodu treba ísť hladný a smädný, aby človek vedel, na čo všetko má chuť.
E.	Do obchodu netreba ísť hladný a smädný, lebo vtedy človek kúpi zbytočne veľa vecí.
F.	Vždy, keď človek po niečom zatúži, mal by si to hneď kúpiť.
G.	Pri nakupovaní treba myslieť na to, aby zostali peniaze i na ďalšie dni (celkový rozpočet).
H.	Je dobré využívať internetové porovnávače cien tovarov, v inom obchode môže byť výrobok lacnejší.
I.	Je správne nakupovať tak, akoby sme žili len raz.
J.	Pri nakupovaní by sme mali myslieť i na to, ako výroba zafažuje a ničí prírodu a životné prostredie.

ÚLOHA NA TÝŽDEŇ

Rozlúšti jednotlivé výroky o peniazoch a opýtaj sa rodičov, s ktorým najviac súhlasia.

píneaz ine ej nykdi řosd!

pazenie nie ús řomiec, ela len prokomstried.

peniaze mu stratiť chceš ak, požičaj priateľa.

nemeria človeka podľa peňazí, ale podľa šťastie sa zdravia a spokojnosti.

chvostom kývanie jeho kúpiť sa nedá ale pes, pekný celkom kúpiť dá sa peniaze za.

.alev šířp ajots otsač ezainep

MOJE OSOBNOSTNÉ A SPOLOČENSKÉ KOMPETENCIE

Dokážem odolávať tlaku reklám? (Ohodnoť sa.)

☐

Nemám prečo, mám rád/rada reklamy.

☐

Nedokážem to.

☐

Niekedy áno, niekedy nie.

☐

Kupujem to, o čo sa sám/sama zaujímam.

Správanie sa firiem a spotrebiteľa

SLOVNÍK

Spotrebiteľ – je zákazník, ktorý zakúpi tovar alebo služby za účelom ich spotreby (konzumu, využitia). Spotrebiteľ má svoje práva i povinnosti. Medzi **povinnosti spotrebiteľa** patrí povinnosť zaplatiť za tovary a služby, medzi **práva spotrebiteľa** zase patrí možnosť nakupovať podľa svojej vôle, získať za svoj nákup fungujúci výrobok alebo službu podľa uzatvorenej zmluvy (zmluvu medzi spotrebiteľom a predajcom môžeme vnímať ako doklad o zaplatení), právo vrátiť nefungujúci alebo nevyhovujúci tovar (ak zistíme, že to nie je to, na čom sme sa dohodli, že kupujeme) a i.

Ochrana spotrebiteľa – keďže vzťah medzi spotrebiteľom a výrobcom nemusí byť vždy rovnocenný (spotrebiteľ je jednotlivец, výrobca niekedy veľká firma), štát sa snaží chrániť spotrebiteľa zákonmi a svojimi úradmi, ktoré pri sporoch a podozreniach môžu zasiahnuť, kontrolovať obchody a pod.

Hoci štát vytvára zákony i úrady na ochranu spotrebiteľa (rôzne inšpekcie, kontrolné úrady, veterinárne správy a pod.), predsa len nemôže kontrolovať každý nákup a byť pri každej možnej nespravodlivosti, neférových praktikách, podvodoch a pod., **preto sa musí spotrebiteľ v prvom rade chrániť sám** – potrebuje mať prehľad o svojich právach, aby vedel, na čo má nárok a ako postupovať v prípadoch porušenia jeho práv.

Jedným z hlavných práv spotrebiteľa je právo reklamovať tovar – vrátiť ho predajcovi a požadovať opravu, nápravu alebo vrátenie peňazí.

- Ak reklamujeme tovar do 6 mesiacov od jeho zakúpenia, dokazovanie funkčnosti/nefunkčnosti je na obchodníkovi.
- Ak reklamujeme tovar po 6 mesiacoch od zakúpenia, dokázať nefunkčnosť tovaru musíme my sami.

Ďalším z hlavných práv spotrebiteľa sú pravdivé a kvalitné informácie o výrobku alebo službe, ktorú zakupuje, aby „nekupoval mačku vo vreci“.

1. Posúďte, ktoré z nasledujúcich konaní nie je správne z hľadiska spotrebiteľa a ktoré z hľadiska predajcu. Ak správanie nie je správne, navrhnite iný – správny postup.

- a) Pani Dominike sa po roku rozpadli topánky, ktoré sa jej veľmi páčili a stáli ju veľa peňazí. Odloží ich do šatníka a zabudne na ne. Raz pri veľkom jarnom upratovaní ich nájde, zistí však, že už sú to viac ako dva roky od zakúpenia.

Správny postup:

- b) Mladík Silvester si kúpil smartfón, ale žiaľ, pokazil sa. Bol to už druhý telefón, čo sa mu v krátkom čase poškodil. Pri reklamovaní prvého prebehlo všetko relatívne hladko, teraz však už firma na Silvestra hľadá podozriavavo. Silvester na podozriavavé otázky reklamačného pracovníka odpovedá výrazne zvýšeným hlasom.

Správny postup:

- c) Cyprián chce pomôcť rodičom v domácnosti, preto sa ponúkne, že nakúpi. Od rodičov dostane na nákup peniaze i zoznam potrebných potravín. Všetko úspešne zvládne, nákup doma odloží a zvyšné peniaze vráti. Rodičia zistia, že nakúpil veľmi drahé. Cyprián sa bráni, že na pultoch v obchode boli iné ceny ako na bloku z pokladne.

Správny postup:

d) Rodina pani Endrášovej si v cestovnej kancelárii Uži si, s. r. o. zakúpila týždňovú dovolenku na Malorke za 1500 Eur. Na základe obrázkového katalógu si objednali bývanie v krásnom štvorhviezdičkovom rezorte na pláži, s tým, že môžu jesť a piť zaujímavé kokteily, koľko len chcú (all inclusive). Po príchode zistili, že hotel opravujú a musia spať v starom nezrekonštruovanom ošarpanom hoteli ďaleko od pláže, kde služby all inclusive neponúkajú. Telefónne číslo cestovnej kancelárie je momentálne nedostupné, prítomný delegát (pracovník cestovnej kancelárie) ich ale uisťuje, že po návrate im vybaví zľavu.

Správny postup:

e) Študentka vysokej školy Dominika sa s kamarátkou Silviou dohodnú, že v lete precestujú Spojené štáty americké. Stan, spacie vaky, GPS, mobily a ďalšie užitočné veci na cesty si plánujú kúpiť vo veľkom obchodnom centre XY, kde sa dá tovar do 90 dní vrátiť. Po návrate tak naozaj urobia (stan napríklad vrátia s odôvodnením, že im v ňom bola zima).

Správny postup:

f) Janka dostane od rodičov k narodeninám MP3 prehrávač, ktorý si môže sama vybrať na internete. Spolu s rodičmi ho objednávajú a o týždeň príde poštou. Po rozbalení zistia, že v krabici je úplne iný výrobok, ako si objednali. Keďže tovar objednaný cez internet je možné do 14 dní vrátiť, pošlú ho poštou naspäť. Poštovné ich stálo 6 Eur. Po týždni im príde od firmy email s ospravedlnením za vzniknuté nepríjemnosti, pribalí i poukážku na nákup v hodnote 5 Eur.

Správny postup:

III. EKONOMICKÉ HODNOTY A ETIKA

- 2. Stala sa ti podobná situácia, v ktorej si si nebol/a istý/á, ako správne konať?** Opíš ju a povedz o nej ostatným v triede. Diskutujte.

Situácia:

- 3. So spolužiakom si pripravte a zahrajte scénu jednej úspešnej a jednej neúspešnej reklamácie pokazeného tovaru.** Využite asertívnu techniku obohranej platne (učili ste sa to v 6. a 7. ročníku), hru tiež využite na precvičenie schopnosti povedať NIE, schopnosti vysporiadať sa s kritikou, schopnosti požiadať o pomoc a pod.

Scenár 1:

.....

Scenár 2:

.....

ÚLOHA NA TÝŽDEŇ

Vieš, kam sa obrátiť v prípade nejasností spotrebiteľa, kde nájsť radu alebo pomoc? Nájdi na internete stránky, ktoré spotrebiteľom pomáhajú.

Stránky:

MOJE OSOBNOSTNÉ A SPOLOČENSKÉ KOMPETENCIE

Overujem si fakty o tovaroch a službách pri nakupovaní? (Ohodnoť sa.)

Nepotrebujem, mám dosť peňazí.

Spolieham sa na informácie firmy a na reklamu.

Je mi nepríjemné opýtať sa na cenu a vlastnosti výrobku.

Pri nejasnosti sa vždy opýtam na cenu alebo na čokoľvek iné.

Ekonomické cnosti

SLOVNÍK

Cnosti – sú pozitívne vlastnosti a spôsob konania ľudí (Silvia je spravodlivá, čestná, priateľská, usilovná a pod.).

Ekonomické cnosti – sú také pozitívne cnosti, ktoré využívame pri našej činnosti s peniazmi, pri nakupovaní, obchodovaní, výrobe a pod. (Damián je šetrný, ohľaduplný k životnému prostrediu, opatrný, čestný, zodpovedný voči sebe a ostatným a pod.).

1. Prečítajte si krátky príbeh:

Viliam požičal spolužiačke Diane 10 Eur s tým, že mu ich o týždeň vráti. Diana však peniaze nielen nevrátila, ale Viliama obvinila, že o pôžičke klame.

Odpovedzte na otázku, aké vlastnosti má Viliam a aké Diana. Vyberte vlastnosti zo zoznamu a pripíšte ich k postave (nemusíte využiť všetky, ale využite ich čo najviac). Diskutujte.

dôvera	zodpovednosť	komunikatívnosť	ohľaduplnosť
šetrnosť	slušnosť	bláznivosť	pochabosť
pravdovravnosť	neporiadnosť	čestnosť	egoizmus
opatrnosť	lakomstvo	vyhýbavosť	vrtkavosť
rozhľadnosť	unáhlenosť	cieľavedomosť	ochota
nehospodárnosť	spoľahlivosť	podnikavosť	uvážlivosť
hospodárnosť	prchkosť	asertívnosť	vierohodnosť

III. EKONOMICKÉ HODNOTY A ETIKA

2. Predstavme si ešte raz Viliama a Dianu, tentokrát však v ich ideálnej verzii – predstavme si ich s takými dobrými vlastnosťami – cnosťami, ktoré zabezpečia, že ich pôžička a vrátenie peňazí prebehne bez problémov. Aké vlastnosti by mal mať Viliam, aby nenaletel nepoctivej spolužiačke? Aké vlastnosti by naopak mala mať Diana, ktorej by si ty sám/sama požičal/a peniaze?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. Prečítajte si krátky príbeh:

Na Zem prileteli mimozemšťania a rozhodli sa, že tu urobia experiment. Veľmi ich totiž zaujal náš pozemský spôsob výmeny tovaru medzi obchodníkmi a zákazníkmi. Ako vhodné miesto si vybrali mesto Dolný Kubín. Rozdelili ho na sekcie A, B, C, D, E a v každej sekcii ľuďom preprogramovali myseľ. V sekcii:

- A) Zákazníkovi po preprogramovaní už záleží len na sebe samom (na nikom inom mu vôbec nezáleží).
- B) Obchodníkovi po preprogramovaní záleží už len na sebe samom (na nikom inom mu vôbec nezáleží).
- C) Zákazník myslí predovšetkým na seba i obchodník myslí najmä na seba (záleží im prednostne na sebe, aby neboli škodní, ale sú ohľaduplní, ideálne je, keď sú spokojní nakoniec obaja).
- D) Zákazníkovi záleží už iba na iných, na seba nemyslí.
- E) Obchodníkovi záleží už iba na iných, na seba nemyslí.

Tú sekciu, ktorá sa ukáže ako najlepšia, rozšíria potom po celej zemeguli, aby experiment vyskúšali vo veľkom. Ak sa systém osvedčí, prenesú ho i k nim na planétu.

- a) Rozdeľte sa v triede do skupín a zahrajte situácie v obchode (A, B, C, D, E), v ktorých budú vystupovať zákazníci a obchodníci podľa toho, ako ich mimozemšťania preprogramovali.

Scenár scény:

.....

.....

b) Čo by sa stalo, ak by celý svet fungoval podľa sekcie:

- A.....
- B.....
- C.....
- D.....
- E.....

c) Ktorý svet by bol najlepší? V ktorom by si chcel/a žiť? Prečo?

d) Kým mimozemšťania uskutočňovali experiment, všimli si, že planéta Zem je už takmer zničená, už na nej neostala skoro žiadna príroda a životné prostredie ľudí tiež nestojí za nič (je nezdravé). Rozhodli sa preto, že ľuďom naprogramujú myseľ tak, aby:

Mysleli hlavne na seba, ale nikdy nezabúdali na iných (ľudí, zvieratá, prírodu).

Po preprogramovaní planétu opustili a naplánovali si jej kontrolu po dvadsiatich rokoch. Čo myslíš, zmení sa situácia na planéte po takomto preprogramovaní? Bude to stačiť?

e) Aké pozitívne vlastnosti (cnosti) zo zoznamu v úlohe 1 má človek, ktorý koná podľa zásady: Myslieť najmä na seba, ale nikdy nezabúdať na iných (ľudí, zvieratá, prírodu)?

f) Ktoré z týchto vlastností máš ty sám/sama alebo by si ich tiež chcel/a mať?

Diskutujte: Je potrebné zvažovať vlastné záujmy i záujmy ostatných (ekologické dôsledky, nízku mzdu ľudí na opačnej strane sveta, ktorí to vyrobili, často v nevyhovujúcich podmienkach), uprednostňovať lokálne potraviny, podporovať férový predaj (Fair Trade), podporovať domácich remeselníkov, separovať odpad a znižovať ho? Svoj názor zdôvodnite.

MOJE OSOBNOSTNÉ A SPOLOČENSKÉ KOMPETENCIE

Pri nakupovaní, šetrení plánujem dopredu, zvažujem, koľko mám, koľko môžem ušetriť, aké to bude mať dôsledky, vplyv na môj ďalší život?

☐ Dôležité je to, čo chcem, iné ma nezaujíma.

☐ Dôležité je to, čo potrebujem, uvažujem nad tým, či všetko potrebujem hneď a či to vôbec potrebujem, či na to mám.

☐ Dôležité je uvažovať, plánovať, vedieť si ušetriť, zvážiť, nesmie sa to však stať jediným meradlom v živote.

☐ Všetko vždy plánujem dopredu, hľadám možnosti, šetrím, svojim cieľom úplne podriadujem svoj život.

IV. DOBRÉ MENO A PRAVDA AKO ETICKÉ HODNOTY

Na čo je dobrá pravda?

SLOVNÍK

Každý vieme, čo znamená slovo „pravda“. Hovoríme: ja mám pravdu, ty nemáš pravdu, to je pravda, to nie je pravda..., hádame sa o ňu, hľadáme ju, chceme vedieť, ako to (niečo) naozaj je... V skratke by sme mohli povedať, že **pravdu** máme vtedy, ak obsah našich slov opisuje to, čo sa naozaj deje (skutočnosť). Niekedy je to však problém, pretože to, čo opisujem, sa deje mne, vidím to len ja – je to **moja pravda**, v ten istý moment sa niekomu inému deje niečo iné a jeho presný opis je **jeho pravda** (nie je teda nič výnimočné, že pravdu môžeme mať i viacerí zároveň – svoj pohľad na to, čo sa nám a iba nám deje).

Listové tajomstvo a ochrana osobných údajov sú presne špecifikované, definované a chránené prostredníctvom zákonov SR a EÚ, vzťahuje sa to aj na prepravu a **neporušiteľnosť** listových zásielok, balíkov, dokumentov, zmlúv, zdravotnej dokumentácie a pod. V mnohých zamestnaniach sú zamestnanci povinní pracovať s firemnými informáciami ako s **dôvernými** (často sú definované v pracovnej zmluve a podmienky nakladania s informáciami a ich spracovaním trvajú i po skončení pracovného pomeru), vysokú ochranu je nutné dodržiavať pri osobných údajoch (presne upravuje Zákon č. 18/2018 Z. z. o ochrane údajov, ktorý je v súlade s európskou legislatívou).

1. Prečítajte si krátke príbehy a posúďte ich správnosť.

a) Do rámčeka napíšte S-správne alebo N-nesprávne a prichystajte si zdôvodnenie, ktoré v triede ostatným vysvetlíte.

a)	Hanka hovorí, že každý deň spieva a cvičí. A naozaj to robí. (Je to teda pravda.)	
b)	Nad riekou Moravou sa vznáša veľký biely vták. Lukáš tvrdí, že vidí bociana, jeho priateľka zase, že videla čajku. (Každý z nich má pravdu.)	
c)	Keď mama vojde do detskej izby, vidí, ako sa súrodenci Ester a Radim bijú. Poriadne ich vyhreší, a dokonca dostanú i trest. Ester s Radimom sa však na bitku len „hrali“, hovoria jej, že nemá pravdu, že nevie, ako to naozaj bolo. (Pravdu má samozrejme mama.)	
d)	V seriáli Hviezdna brána ukradol príslušník mimozemskej rasy džafov Tealc vládcovi galaxie Yu jeho najlepšiu zbraň. Yu si preto povedal, že asi všetci džafovia kradnú. (Je to pravda.)	
e)	Opakovaná lož sa stáva pravdou – i niektorí klamári jej nakoniec sami uveria. (Ľudia sa na niečom dohodnú – tak je to pravda.)	
f)	Ak existuje slovo drak, tak existujú alebo existovali aj draky. (Nie je to pravda.)	
g)	Milena išla autom cez mesto rýchlo. Keď prišla autom k semaforu, naskočila červená, no už nestihla zastaviť, a tak išla ďalej. O chvíľu ju zastavili policajti, ktorí jej uverili, že išla na oranžovú, a preto jej nedali žiadnu pokutu. (Pravdou je, že vlastne na červenú nešla.)	
h)	Na Slovensku je nízka nezamestnanosť, ekonomika „šliape ako hodinky“. Zahraničné noviny napísali, že Slováci sa majú veľmi dobre. (Je to pravda.)	
i)	Boris sa cíti byť chorý, cíti, že ma horúčku. Teplomer však ukazuje iba 36,7 °C, lekár si preto myslí, že nie je chorý. (Pravdu majú obaja.)	
j)	Adela svojim kamarátom a rodine už toľkokrát klamala, že jej už nik neverí. Stalo sa to aj teraz, keď je v núdzi, a preto požiadala spolužiaka o pomoc, ale ten si povedal, že si aj tak len vymýšľa, chce ho asi využiť. (Je teda pravda, že Adela pomoc nepotrebuje.)	

b) V ktorých dvoch z vyššie opísaných situácií je dôležité, či ide, alebo nejde o pravdu? Prečo?

Situácia 1:

Dôvod:

Situácia 2:

Dôvod:

c) V ktorých situáciách ľudia konali správne a v ktorých nesprávne? Čo by ťa nahnevalo? Diskutujte.

.....
.....

d) Ako môže pravda a nepravda ovplyvniť vzťahy medzi ľuďmi?

.....
.....

Súhlasíš s tým, že pravda je etickou hodnotou, ktorú uznávajú všetci ľudia?

.....
.....

e) Ako môže pravda a nepravda ovplyvniť vzťah k sebe samému?

1. Súhlasíš s tým, že hovorenie pravdy posilňuje u človeka jeho sebadôveru?

Prečo?

.....

2. Súhlasíš s tým, že klamaním si človek chystá pôdu pre ďalšie klamstvo (že asi bude pokračovať v klamaní)?

Prečo?

.....

3. Súhlasíš s tým, že človek prichytený pri klamstve sa cíti ponížený a ten, ktorého pravdovravnosť sa potvrdí, pocíti úctu ostatných?

Prečo?

.....

2. Zamyslite sa nad otázkami. Individuálne si zaznačte svoje odpovede na ne do PZ. Svoje odpovede si porovnajte a spolu diskutujte.

a) Čo podľa teba znamená mať dobré meno a udržať si ho? Je to dôležité? Záleží ti na tom? Svoj názor zdôvodni.

b) Ako súvisí listové tajomstvo, odpočúvanie telefónu, ochrana súkromia, ochrana osobných údajov s dobrým menom?

c) Môže nepravdivé vyjadrenie o nejakej osobe (ústne, písomné) tejto osobe ublížiť?

d) Ktoré informácie považujete za dôverné?

e) V ktorých zamestnaniach je diskretnosť obzvlášť dôležitá?

.....
.....
.....
.....
.....

IV. DOBRÉ MENO A PRAVDA AKO ETICKÉ HODNOTY

3. Na stupnici 1 – 4 ohodnoť, ako veľmi s výrokom o pravde súhlasíš. Na každú situáciu vymysli vlastný príklad zo života. Následne sa k hodnoteniu vráť a pouvažuj, či ho nezmeníš. O najzaujímavejších výrokoch v triede diskutujte.

- ☐ *Lož má krátke nohy.*
Príklad:
- ☐ *Pravdu si musíme ctíť viac ako našich priateľov.*
Príklad:
- ☐ *Pravda oslobodzuje.*
Príklad:
- ☐ *Každý niekedy nehovorí pravdu.*
Príklad:
- ☐ *Jedna pravda pre všetkých neexistuje.*
Príklad:
- ☐ *Nikdy nehovor pravdu človeku, ktorý ju nechce počuť alebo si ju nezaslúži.*
Príklad:
- ☐ *Pravda býva nepríjemná a príjemné slová bývajú naopak nepravdivé.*
Príklad:
- ☐ *Slušnosť je niekedy viac ako pravda.*
Príklad:

ÚLOHA NA TÝŽDEŇ

Vyber si jeden z výrokov v úlohe 3 a opýtaj sa rodičov alebo starých rodičov, čo si o ňom myslia. Výsledok si zapíš (keď niekedy v budúcnosti natrafíš na tento zošit, budeš rád/rada, že si si odpoveď poznačil/a).

Kto:

Názor:

MOJE OSOBNOSTNÉ A SPOLOČENSKÉ KOMPETENCIE

Nezvyknem si o iných vytvárať unáhlené závery. (Ohodnoť sa.)

☐ Nikdy.

☐ Občas som sa už pomýlil/a.

☐ Na niektorých som si vytvoril/a názor a už ho nezmením.

☐ Ja unáhlené závery nerobím.

Etické dilemy

SLOVNÍK

Etická dilema – nastáva v životnej situácii, v ktorej máme na výber dve možnosti (niekedy i viac možností), z nich však pre nás nie je výhodná ani jedna (môže to byť napríklad nepríjemné). Ide o zložitú situáciu, v ktorej nie je ľahké rozhodnúť, čo je správne.

1. Pod príbeh vždy napíš pre a proti v riešení dilemy. Na záver pripíš, ako by si konal/a ty. Po vypracovaní analýzy a návrhov riešenia dilem o nich v triede spolu diskutujte.

a) Keď išla Angelika do triedy, zahliadla, ako v rohu chodby jej spolužiaci a spolužiačky šikanujú spolužiaka Mária.

	Angelika zasiahne – príde za spolužiakmi a zastane sa Mária.	Angelika nezasiahne, ponechá Mária i spolužiakov osudu.
Možné následky:		
Správne rozhodnutie:		
Ako by si konal/a ty?		

b) Pán Metod pracuje ako zvárač. Je to ťažká a namáhavá práca, ktorá ho nebaví, navyše nie je ani dobre platená. Preto uvažuje, že z práce odíde, tiež cíti, že môže byť ohrozené jeho zdravie. Nezamestnanosť v okrese je však veľmi vysoká, a tak je len malá pravdepodobnosť, že by si v dohľadnom čase našiel lepšiu prácu, asi by bol nezamestnaný. Má rodinu s dvoma malými deťmi.

	Metod zostane na pozícii zvárača.	Metod dá výpoveď a bude nejaký čas nezamestnaný, v najhoršom prípade odíde za prácou do inej časti krajiny (na týždňovky).
Možné následky:		
Správne rozhodnutie:		
Ako by si konal/a ty?		

IV. DOBRÉ MENO A PRAVDA AKO ETICKÉ HODNOTY

- c) Šimon je s triedou na školskom výlete. V noci za ním prídu spolužiaci, ktorí sa riadne potužili alkoholom, marihuanou a ktovie čím všetkým ešte. Ponúknu mu tabletu neurčitej farby a pivo. Šimon sa bojí odmietnuť, aby nevyzeral ako slaboch, hoci nechce ani drogy, ani alkohol.

	Šimon odmietne drogy i alkohol.	Šimon neodmietne.
Možné následky:		
Správne rozhodnutie:		
Ako by si konal/a ty?		

- d) Rebeka ide zo školy domov, keď je zrazu svedkom autonehody. Vodič s autom z miesta nehody ušiel a na zemi zostal ležať človek. Beží k nemu a zistí, že je v bezvedomí, potrebuje prvú pomoc. Poobzerá sa a zistí, že je tam sama. Zrazený človek je starší miestny bezdomovec, ktorý smrdí.

	Rebeka podá prvú pomoc.	Rebeka nedá prvú pomoc (resp. dá pomoc bez dotyku).
Možné následky:		
Správne rozhodnutie:		
Ako by si konal/a ty?		

- e) V Jemene zúri vojna. Mladík Ahmed dostal povolávací rozkaz, má urýchlene nastúpiť do armády, aby bránil vlasť. V tejto vojne už zomreli jeho traja dobrí kamaráti, preto sa obáva o svoj život. Rozmýšľa, že radšej z krajiny ujde.

	Ahmed nastúpi k vojsku.	Ahmed ujde a k vojsku nenastúpi.
Možné následky:		
Správne rozhodnutie:		
Ako by si konal/a ty?		

2. Stretol/stretla si sa vo svojom okolí alebo v televízii, na internete či v literatúre s nejakými etickými dilemami? Navzájom ich prezentujte v triede.

Dilema:.....

Možnosti konania.....

Následky

Čo je správne?

Ako by si konal/a ty?

3. Prečítaj si príbeh a odpovedz na otázky pod textom.

Na základnej škole v Brne sa na prelome rokov 2015/16 udial podvod žiakov v súvislosti s polročným testom z matematiky a prírodovedy.

Žiaci dvoch ôsmackých tried si vymenili otázky z polročnej písomky zo spomínaných dvoch predmetov.

Učiteľovi prírodovedy bolo síce podozrivé, že jeho druhá trieda napísala písomku prekvapivo dobre, ale situáciu neriešil. Učiteľka matematiky si rovnako všimla jednoznačne výborné výsledky a situáciu riešila. Odhalila „obchod“ dvoch tried, a tiež zistila, že kolega „prírodopisár“ situáciu neriešil.

Žiakom dala kvôli overeniu vedomostí nečakane ďalšiu písomku, ktorá dopadla katastrofálne, na čo sa voči nej zdvihla vlna odporu u žiakov aj ich rodičov. Spolu s rodičmi i kolegami uvažovali, či bude lepšie, aby sa na vysvedčenie dostala známka – priemer z oboch písomiek alebo známka z ďalšej – tretej písomky, na ktorú sa budú môcť žiaci pripraviť, ale príklady budú samozrejme nové.

Celú situáciu komplikoval fakt blížiaceho sa termínu prihlášok na stredné školy, kde sa prikladalo vysvedčenie a hrozilo, že to nestihnú, čo poburovalo rodičov.

a) S ktorým z výrokov súhlasíš? [Napíš do rámčeka S-súhlasím alebo N-nesúhlasím]

Vyjadrenia k prípadu:

Žiaci urobili len to, čo sa deje i v normálnom živote. Je dobré, že dokázali uspieť, hoci aj podvodom, aspoň sa v živote nestratia.

Učiteľ, ktorý situáciu neriešil (nie prvýkrát) žiakov kazil a utvrdzoval ich v neetickom správaní.

Je spravodlivé, aby žiaci mali zlé výsledky ako trest, ktorý si zaslúžia. Následky treba niesť.

Je dobré, že sa deti učia podvádzať už v škole, v živote sa im to zídne (jeden z rodičov).

Nikto by nechcel ísť na operáciu k lekárovi, ktorý získal svoj diplom podvodom. Preto i známky na vysvedčení by mali odrážať skutočný stav vedomostí a zručností žiakov.

IV. DOBRÉ MENO A PRAVDA AKO ETICKÉ HODNOTY

b) Doplň tabuľku.

Dilema: Majú dostať žiaci na vysvedčení lepšie známky dosiahnuté podvodom alebo majú dostať zlé známky na základe druhej (tretej) písomky?		
	Ponechanie lepších, podvodom získaných známok.	Horšie známky z druhej (tretej) písomky.
Dôsledky pre ôsmakov:		
Dôsledky pre iných žiakov školy:		
Dôsledky pre školu:		
Správne konanie?		
Ako by si konal/a na mieste školy ty?		

c) O dileme a odpovediach v úlohách a) a b) v triede diskutujte.

MOJE OSOBNOSTNÉ A SPOLOČENSKÉ KOMPETENCIE

Zvažujem dôsledky svojich činov? (Ohodnoť sa.)

Nemám
prečo.

Dôsledky pre mňa
áno, dôsledky pre
iných ma nezaujímajú.

Zvažujem dôsledky
pre mňa i pre ostat-
ných, ale často konám
bez zvažovania.

Vždy zvážim
dôsledky a až
potom konám.

Každý chce mať u iných dobré meno

SLOVNÍK

Pošpiniť dobré meno – je zneuctenie, zhanobenie niekoho klebetami, ohováraním, krivým obvinením a pod. Zdá sa, že je oveľa ťažšie svoje zlé meno očistiť, ako si vytvoriť dobré meno. Dobré meno chcú mať nielen jednotlivci, ale aj skupiny či organizácie. Používa sa i pojem dobrá povesť. Ak niekomu zničíme dobrú povesť a spôsobíme mu tým ujmu, môže od nás súdne (alebo aj inak) vyžadovať náhradu. Za pošpinenie mena považujeme i nadsadenú – neprimeranú kritiku.
Napri.: Peter je klamár, Slováci sú zaostali, Bratislavčania sú arogantní a pod.

1. Posúď, kedy ide o poškodenie dobrého mena. Pripíš k výrokom do rámečkov P (poškodenie) alebo N (nepoškodenie).

a)	Ľudovít si kúpil nové slúchadlá, po týždni však prestali fungovať. Nahneval sa a na svoj Facebook napísal: Spoločnosť XY je absolútne nanič.	
b)	Monika neodporúča svojim priateľom kupovať si slúchadlá v spoločnosti XY, pretože aj jej sa pokazili.	
c)	Sebastián dostal z testu zo zemepisu 4. Keď do svojho testu nahliadol, zistil, že nemá správne zrátané body. Do triedy preto rýchlo vytrúbil: „Učka je blbá!“	
d)	I Slavomíra mala pochybnosti o správnosti opravy jednej úlohy. Išla preto za pani učiteľkou a test reklamovala. Pani učiteľka jej reklamáciu uznala, ospravedlnila sa, ba dokonca ju pochválila za jej asertivitu.	
e)	Luciu veľmi nahnevalo, že nedostala body za jednu úlohu z testu z literatúry. Nenapísala tam meno autora, ale len jeho iniciály. Zvýšeným hlasom sa dožadovala zmeny v oprave testu a tvrdila pani učiteľke, že každému je predsa jasné, čo to znamená a že to MUSÍ zmeniť. Pani učiteľka jej pokojne vysvetlila, že by to mohlo znamenať to, čo hovorí, ale aj čokoľvek iné, nie je to teda jednoznačne identifikovateľná odpoveď a nemôže ju uznať. A Luciu požiadala, aby nabudúce zvolila vhodnejší tón a spôsob komunikácie. Luciu to neuspokojilo a vyhlásila, že učiteľka o literatúre nič nevie a treba ju bojkotovať, na čo nahovárala aj ďalších spolužiakov.	
f)	Jaroslav bol na dovolenke vo Veľkej Británii, kde spáchal trestný čin. Na Slovákov si tam teraz dávajú pozor.	
g)	Svetlana získala na majstrovstvách sveta v biatlone pre Slovensko zlatú medailu.	
h)	Matúš v reprezentácii Slovenska nezískal žiadnu medailu, dokonca skončil posledný.	
i)	Pána Dominika začala polícia vyšetrovať v súvislosti s krádežou v nákupnom centre. Po analýze kamerového systému sa zistilo, že išlo o omyl. Suseda pána Dominika už ale o situácii informovala spoluobčanov, aby si na neho dávali pozor. Na pána Dominika ľudia v jeho mestečku dodnes ukazujú prstom a vyhýbajú sa mu.	
j)	Martin so spolužiakom Jánom sa rozhodnú urobiť si žart zo spolužiačky Kamily. Rozhlásia, že je tehotná.	
k)	Kamila vraví kamarátkam o trápnom vtipe spolužiakov Martina a Jána.	
l)	Zamestnanec firmy XY všetkým svojim známym vykladá, akých má hlúpych kolegov a aké „na nič“ výrobky vyrábajú.	
m)	Viliam má pochybnosti o tom, či sedí triedna pokladňa, požiada pokladníčku Miladu o nahliadnutie.	
n)	Izolda obvinila spolužiačku Miladu z toho, že okráda triednu pokladňu. Milada všetky účty a peniaze predložila a trieda zistila, že všetko sedí.	
o)	Nela s Ondrejom všade rozširujú o Tonke, že je anorektička. Tonka má veľmi štíhlu postavu, ale nikdy nedržala žiadne diéty, ani sa inak neobmedzovala v jedle. Nevie, ako sa má proti posmeškom, úškrnom, pohrdlivým pohľadom od spolužiakov a žiakov iných tried brániť.	

IV. DOBRÉ MENO A PRAVDA AKO ETICKÉ HODNOTY

- 2. Vyber si dve zo situácií a zamysli sa nad tým, aké dôsledky má pošpinenie mena pre postihnutého i pre „špiniaceho“.** Tiež sa zamysli nad možnou nápravou (Ako môže nesprávne konajúci napraviť svoje konanie?). Výsledky analýzy si v triede prezentujte a diskutujte o nich.

Analýza situácie (písmeno):		
	Pošpinený	Špiniaci
Dôsledok 1:		
Dôsledok 2:		
Ako to napraviť?		

Analýza situácie (písmeno):		
	Pošpinený	Špiniaci
Dôsledok 1:		
Dôsledok 2:		
Ako to napraviť?		

- 3. Zažil/a si podobnú situáciu alebo si bol/a svedkom takejto situácie?** Stala sa podobná situácia v tvojom okolí? Urob rovnakú analýzu ako v úlohe 2.

Analýza situácie :		
	Pošpinený	Špiniaci
Dôsledok 1:		
Dôsledok 2:		
Ako to napraviť?		

- 4. Nájdite na internete aspoň dva články o tom, ako sa niektorí známi ľudia bránia proti pošpineniu svojho mena.**

Článok 1:

Článok 2:

ÚLOHA NA TÝŽDEŇ

Ako by mali reagovať ľudia, keď sú svedkami ohovárania, klebiet, špinenia dobrého mena? Vyber si ten najsprávnejší spôsob konania a opýtaj sa doma rodičov alebo starých rodičov na ich názor.

- a) Reči iných treba vždy brať s rezervou.
- b) Klebetu je potrebné čo najrýchlejšie rozšíriť, aby sa zabavilo čo najviac ľudí.
- c) Treba vypustiť protiklebetu, aby si život osladili aj tí, ktorí to celé spustili.
- d) Kamaráta sa zastaneme za každú cenu, je potrebné ho brániť, hoci i fyzickým útokom.
- e) Ohovárajúceho sa opýtame, na základe čoho vynáša negatívne súdy, prípadne ho upozorníme na nesprávnosť jeho konania.
- f) Tomu, kto hovorí klebety, navrhujeme efektívnejší spôsob šírenia klebiet, pomôžeme mu založiť o nich blog.
- g) Očierňujúceho sa opýtame, ako by sa jemu páčilo, keby o ňom niekto šírila takéto informácie.
- h) Nie je potrebné robiť nič, všetko raz prehrmí.

MOJE OSOBNOSTNÉ A SPOLOČENSKÉ KOMPETENCIE

Hovorím o druhých vždy tak, ako by som chcel, aby iní hovorili o mne? (Ohodnoť sa.)

Čo hovorím,
je moja vec.

Dodnes som
nad tým
neuvažoval/a.

Snažím sa, ale občas to
nezvládnem.

Áno, je to jedno
z mojich základných
pravidiel.

IV. DOBRÉ MENO A PRAVDA AKO ETICKÉ HODNOTY

Poznanie ako etická hodnota

SLOVNÍK

Kritické myslenie – je pozeranie sa na problémy z viacerých uhlov pohľadu. Človek s kritickým myslením sa neuspokojí s jedným jednoduchým vysvetlením, ale overí ho ešte z iného zdroja, uhla, snaží sa informáciu pochopiť v širších súvislostiach. Kriticky mysliaci človek takto neskúma len informácie od iných ľudí, ale i svoje vlastné názory a rozhodnutia podrobuje vlastnej kritike, aby sa mohol stať lepším človekom.

Argumentácia – je taký spôsob komunikácie, pri ktorom tvrdenie zdôvodňujeme, dokazujeme správnosť faktami alebo poukazujeme na chyby a rozpory opačného tvrdenia.

1. Roztried' výroky o význame poznávania pre ľudský život do niektorého z nasledujúcich stĺpcov v tabuľke. Ak niektoré z výrokov pasujú do viacerých stĺpcov, dopíš ich viackrát. Napríklad pre pani Albínu bolo jej poznávanie faktorom šťastnejšieho aj zdravšieho života.

O správnosti odpovedí spolu v triede diskutujte.

Poznávanie – faktor (ne)úspešného profesného života	Poznávanie – faktor (ne)šťastnejšieho života	Poznávanie – faktor (ne)zdravšieho života	Poznávanie – faktor (ne)úspešnejšej krajiny

- a) Pani Albína celý život čítala knihy, lúštila krížovky, sudoku, pozerávala vedomostné súťaže, dennodenne čítala noviny. Keď mala 75 rokov, stretla svoju bývalú spolužiačku Zitu, ktorej najväčším hobby bolo sledovať televíziu a nakupovať. Žiaľ, Zita už nebola schopná poriadneho rozhovoru, trpela stareckou demenciou.
- b) Doktor Alojz H. vyštudoval medicínu. Ako študent si občas vypomohol táhákom alebo iným podvodom. Počas jeho lekárskej praxe bolo naňho od pacientov podaných niekoľko sťažností a žalôb na súd kvôli neodbornosti. Pri problémoch začal popíjať alkohol.
- c) Pán Rafael pracoval celý život ako zvérač. Po 25 rokoch jeho prácu nahradili stroje a pán Rafael sa stal nezamestnaným. Nikde už pre neho prácu zvérača nemali a on nevedel robiť nič iné.
- d) V krajine XY sa uvažuje o výraznom obmedzení výučby matematiky na základných a stredných školách. Vraj zbytočne zatažuje školákov, častokrát sa totiž musia učiť veci, ktoré vraj v bežnom živote ani nevyužívajú. Učitelia matematiky v krajine XY sú proti.
- e) Čoraz viac ľudí má problémy pri nakupovaní, keď si potrebujú vypočítať cenu nejakého tovaru, rovnako si čoraz menej ľudí pamätá fakty a mená, pretože si hocičo kedykoľvek radšej vygúgla, ako by si to mali zbytočne pamätať. Nevýhodou je, že často potom nemajú vedomosti a prehľad o dôležitých veciach vo svete, čím sa im sťažuje ich rozhodovanie i praktický život (napríklad ich môže iný človek ľahšie oklamať, čím často utrpia škodu).

f) *Ľudia, ktorí sa zaujímajú o dianie vo svete a vzdelávajú sa v rôznych odboroch, sa pri rozhodovaní dívajú na situáciu z rôznych uhlov pohľadu, vďaka čomu sa môžu lepšie rozhodnúť.*

g) *Krajiny, kde je viac vzdelaných ľudí, majú vyššiu životnú úroveň.*

h) *Ľudia, ktorí sa zaujímajú o to, ako sa ich životný partner/životná partnerka cíti, majú šťastnejší vzťah a život.*

i) *Ľudia, ktorí sa zaujímajú o zdravý životný štýl, o ľudské telo a psychiku, majú šťastnejší sexuálny život.*

2. Označ výroky, s ktorými súhlasíš a nesúhlasíš. (S alebo N)

a)	Ľudia, ktorí viac študujú, sú múdrejší.	
b)	Čím viac toho človek v živote vyskúša, tým je múdrejší.	
c)	Spoločnosť by mali riadiť tí, ktorí sú najlepšie v matematike.	
d)	Každý človek zmýšľa trochu inak ako ostatní a vidí iné veci ako ostatní. Pre spoločnosť je dobré, ak niektorí jej členovia majú iný pohľad na vec ako ostatní.	
e)	Kritické myslenie robí človeka nezávislejším.	
f)	Nevzdelaní ľudia nemôžu byť dobrými ľuďmi.	
g)	Domorodé kmene, ktoré nepoznali „civilizáciu“, sú menejcenné.	
h)	Niektorí ľudia sú si svojimi vedomosťami takí istí, že už nepotrebnú s ostatnými nikdy o ničom diskutovať. Práve oni by mali riadiť spoločnosť.	
i)	Ľudia často nevidia ostatných takých, akí naozaj sú, ale takých, akých ich chcú vidieť.	
j)	Každý občas zlyhá, preto si každý zaslúži druhú šancu.	
k)	Najúspešnejším spôsobom argumentácie je krik a plač, to vždy ostatných presvedčí.	

3. S ktorým z výrokov z úlohy 1 a úlohy 2 sa stotožňuješ najviac a s ktorým najmenej? Z akých dôvodov? O najzaujímavejších výrokoch následne v triede diskutujte.

	Výrok z úlohy 1 alebo 2, s ktorým sa stotožňujem najviac:	Výrok z úlohy 1 alebo 2, s ktorým sa stotožňujem najmenej:
Zdôvodnenie		

POZNÁMKY:

(zaujímavé výroky a poznatky z triednej diskusie)

.....

.....

IV. DOBRÉ MENO A PRAVDA AKO ETICKÉ HODNOTY

- 4. Predstavte si, že by všetky výroky z úlohy 2 boli pravdivé.** Vymyslite scénky, ktoré by ukázali zlú (smiešnu, paradoxnú, smutnú, nevýhodnú a pod.) stránku týchto výrokov v reálnych situáciách v bežnom živote (v trojiciach, štvoriciach).

Téma scénky: (výrok)

Scenár scénky:

Úvod:

Jadro:

Záver:

Úlohy (roly):

1

2

3

4

Ponaučenie:

MOJE OSOBNOSTNÉ A SPOLOČENSKÉ KOMPETENCIE

Som ochotný/á vypočuť si pohľad iných na vec, ktorú riešim?

Pohľad
iných ma
nezaujíma.

Pohľad iných je
mi málokedy
na prospech.

Už sa mi stalo, že mi
pohľad iných pomohol.

Pohľad iných na vec
môže vždy pomôcť.

PREHĽAD KOMPETENCIÍ

Na záver školského roka si individuálne prejdite tabuľky na tejto strane. Väčšinu z nich ste robili priebežne počas roka. Prosím, zamyslite sa a pravdivo odpovedzte na jednotlivé otázky. Keď odpoviete na všetky, porovnajte si svoje odpovede s tabuľkami na konci lekcii.

MOJE OSOBNOSTNÉ A SPOLOČENSKÉ KOMPETENCIE

STR. 4

Pravidlám iných sa neposmievam.

☐ Niektoré sú také zaostalé, že sa musím zasmiať.	☐ Občas sa pousmejem.	☐ Rešpektujem iné názory.	☐ Niektorými sa inšpirujem.

MOJE OSOBNOSTNÉ A SPOLOČENSKÉ KOMPETENCIE

STR. 6

Dokážem sa vcítiť do iných ľudí?

☐ Neviem, prečo by som mal/a.	☐ Málo.	☐ Ako do koho.	☐ Snažím sa.	☐ Dokážem to dobre a darí sa mi to často.

MOJE OSOBNOSTNÉ A SPOLOČENSKÉ KOMPETENCIE

STR. 9

Dokážem sa ospravedlniť, ak som sa k niekomu správal/a neprávom zle.

☐ Ja sa neospravedľujem.	☐ Občas.	☐ Väčšinou.	☐ Snažím sa.	☐ Vždy.

MOJE OSOBNOSTNÉ A SPOLOČENSKÉ KOMPETENCIE

STR. 11

Dokážem rozlíšiť pozitívne a negatívne vzory správania a dobrým sa inšpirovať?

☐ Neviem, prečo by som to mal/a robiť.	☐ Mám sklony k odsudzovaniu, posudzovaniu, zamýšľam sa málo nad konaním literárnych postáv.	☐ Snažím sa zamýľať nad konaním iných. Niekedy sa mi darí konať i dobré skutky, niekedy na to zabúdam.	☐ Dokážem pozerieť na veci kriticky, snažím sa byť objektívny/-a. Dobrým sa vždy /rada inšpirujem (a snažím sa dobro aj konať).

MOJE OSOBNOSTNÉ A SPOLOČENSKÉ KOMPETENCIE

STR. 13

Rozlišujem, čo je pre môj život a zdravie prospešné a riadim sa tým.

☐ Nezáleží mi na tom.	☐ Niekedy áno, niekedy nie.	☐ Takmer vždy.	☐ Vždy.

MOJE OSOBNOSTNÉ A SPOLOČENSKÉ KOMPETENCIE

STR. 16

Iným sa kvôli ich vzhľadu neposmievam. (Ohodnoť sa.)

☐ Nikdy.	☐ Občas.	☐ Niektorým áno, iným nie.	☐ Často.

MOJE PRACOVNÉ KOMPETENCIE

STR. 20

Dokážem si dobre zorganizovať čas? (Ohodnoť sa.)

- ☐ Neviem.
 ☐ Skôr neviem.
 ☐ Skôr viem.
 ☐ Bez problémov.

MOJE OSOBNOSTNÉ A SPOLOČENSKÉ KOMPETENCIE

STR. 22

Dokážem povedať nie ponúkanej cigarete? (Ohodnoť sa.)

- ☐ Neviem.
 ☐ Skôr neviem.
 ☐ Skôr viem.
 ☐ Bez problémov.

MOJE OSOBNOSTNÉ A SPOLOČENSKÉ KOMPETENCIE

STR. 25

Dokážem vypnúť a odložiť techniku, keď ju nepotrebujem? (Ohodnoť sa.)

- ☐ Vždy ju potrebujem.
 ☐ Techniku odložím, ale som „na príjme“ (keby čosi).
 ☐ Techniku odložím, ale nevypínam, aby sa potom dlho nezapínala.
 ☐ Dokážem ju vypnúť a odložiť (odísť od techniky).

MOJE OSOBNOSTNÉ A SPOLOČENSKÉ KOMPETENCIE

STR. 28

Obmedzujem odpad, aby som zbytočne neničil/a životné prostredie človeka a prírodu? (Ohodnoť sa.)

- ☐ Nezaujíma ma to.
 ☐ Občas separujem.
 ☐ Snažím sa obmedzovať odpad, ale neviem, ako na to.
 ☐ Vždy.

MOJE OSOBNOSTNÉ A SPOLOČENSKÉ KOMPETENCIE

STR. 35

Beriem pri mojom rozhodovaní do úvahy aj šťastie druhých ľudí a živých bytostí? (Ohodnoť sa.)

- ☐ Neviem, prečo by som to mal/a robiť.
 ☐ Len minimálne.
 ☐ Beriem do úvahy najmä záujmy iných ľudí.
 ☐ Beriem do úvahy záujmy iných ľudí, ale aj tie svoje.
 ☐ Beriem do úvahy záujmy iných živých bytostí, ale samozrejme pozerám aj na seba.

MOJE OSOBNOSTNÉ A SPOLOČENSKÉ KOMPETENCIE

STR. 38

So svojimi vecami a vecami druhých zaobchádzam šetrne, aby som šetril/a prírodné zdroje i peniaze rodičov, majetok školy, verejný majetok. (Ohodnoť sa.)

- ☐ Nemám dôvod s nimi zaobchádzať šetrne, nezaujíma ma to.
 ☐ Občas na to pomyslím.
 ☐ Snažím sa, ale nie vždy som úspešný/á.
 ☐ Vždy sa o to snažím.

MOJE OSOBNOSTNÉ A SPOLOČENSKÉ KOMPETENCIE

STR. 42

Som solidárny/a k ľuďom, ktorí to potrebujú? (Ohodnoť sa.)

☐ Nemám na to dôvod.	☐ Nemám na to príležitosť.	☐ Občas som solidárny/a.	☐ Vždy, keď môžem.

MOJE OSOBNOSTNÉ A SPOLOČENSKÉ KOMPETENCIE

STR. 45

Dokážem odolávať tlaku reklám? (Ohodnoť sa.)

☐ Nemám prečo, mám rád/rada reklamy.	☐ Nedokážem to.	☐ Niekedy áno, niekedy nie.	☐ Kupujem to, o čo sa sám/sama zaujímam.

MOJE OSOBNOSTNÉ A SPOLOČENSKÉ KOMPETENCIE

STR. 48

Overujem si fakty o tovaroch a službách pri nakupovaní? (Ohodnoť sa.)

☐ Nepotrebujem, mám dosť peňazí.	☐ Spolieham sa na informácie firmy a na reklamu.	☐ Je mi nepríjemné opýtať sa na cenu a vlastnosti výrobku.	☐ Pri nejasnosti sa vždy opýtam na cenu alebo na čokoľvek iné.

MOJE OSOBNOSTNÉ A SPOLOČENSKÉ KOMPETENCIE

STR. 51

Pri nakupovaní, šetrení plánujem dopredu, zvažujem, koľko mám, koľko môžem ušetriť, aké to bude mať dôsledky, vplyv na môj ďalší život?

☐ Dôležité je to, čo chcem, iné ma nezaujíma.	☐ Dôležité je to, čo potrebujem, uvažujem nad tým, či všetko potrebujem hneď a či to vôbec potrebujem a či na to mám.	☐ Dôležité je uvažovať, plánovať, vedieť si ušetriť, zvážiť, nesmie sa to však stať jediným meradlom v živote.	☐ Všetko vždy plánujem dopredu, hľadám možnosti, šetrím, svojim cieľom úplne podriadujem svoj život.

MOJE OSOBNOSTNÉ A SPOLOČENSKÉ KOMPETENCIE

STR. 54

Nezvyknem si o iných vytvárať unáhlené závery. (Ohodnoť sa.)

☐ Nikdy.	☐ Občas som sa už pomýlil/a.	☐ Na niektorých som si vytvoril/a názor a už ho nezmením.	☐ Ja unáhlené závery nerobím.

MOJE OSOBNOSTNÉ A SPOLOČENSKÉ KOMPETENCIE

STR. 58

Zvažujem dôsledky svojich činov? (Ohodnoť sa.)

☐ Nemám prečo.	☐ Dôsledky pre mňa áno, dôsledky pre iných ma nezaujmajú.	☐ Zvažujem dôsledky pre mňa i pre ostatných, ale často konám bez zvažovania.	☐ Vždy zvažím dôsledky a až potom konám.

Hovorím o druhých vždy tak, ako by som chcel, aby iní hovorili o mne? (Ohodnoť sa.)

☐ Čo hovorím, je moja vec.	☐ Dodnes som nad tým neuvažoval/a.	☐ Snažím sa, ale občas to nezvládnem.	☐ Áno, je to jedno z mojich základných pravidiel.

Som ochotný/á vypočuť si pohľad iných na vec, ktorú riešim?

☐ Pohľad iných ma nezaujíma.	☐ Pohľad iných je mi málokedy na prospech.	☐ Už sa mi stalo, že mi pohľad iných pomohol.	☐ Pohľad iných na vec môže vždy pomôcť.

Odpovedali ste vždy rovnako? Zmenil sa váš postoj k niektorým situáciám? Zmenilo sa niečo vo vašom živote? Máte pocit, že došlo k posunu vo vašom osobnom rozvoji? Čo naň malo najväčší vplyv? Ak by ste tieto tabuľky vyplňali o rok, o 10 rokov, vtedy, keď sa stanete rodičmi, starými rodičmi, keď nastanú vo vašom živote veľké zmeny, myslíte, že sa vaše odpovede budú líšiť? Má sebareflexia a sebaznalosť pre vás význam? Je pre vás dôležitá spätná väzba od iných ľudí? Ktoré kompetencie by ste chceli ešte rozvíjať? Má to vplyv na váš život? Diskutujte všetci spolu alebo v menších skupinách.

POZNÁMKY:
POZNÁMKY A SPRÁVNE ODPOVEDE
Zdroje etiky

Riešenie úlohy č. 4 zo str. 4

Ne-hodnoty: drogy; sex; dobré jedlo; sebestvo; luxus; **Hodnoty:** príroda; sex; bezpečnosť; peniaze; umenie; dobrá kniha; voľný čas; rodina; priateľstvo; čas s rodinou; **Mravné hodnoty:** pomoc druhým; solidarita; prosociálnosť

Aké je moje svedomie?

Riešenie úlohy č. 1 zo str. 7

1 – svedomie voči sebe, 2 – svedomie voči sebe, 3 – svedomie voči sebe, 4 – svedomie spoločenské, 5 – svedomie voči sebe, 6 – žiadne

Zdravý životný štýl

Riešenie úlohy č. 1 zo str. 12

- Človeku stačí spať 4-5 hodín denne, človek predsa nemôže život prespať. [N]
- Človek by mal spať aspoň 6-8 hodín denne. [P]
- Každý deň by sme mali zjesť aspoň 5 hrstí ovocia. [P]
- Každodenné popíjanie alkoholu môže viesť k alkoholizmu. [P]
- Zdraviu škodí už druhý alkoholický nápoj. [N]
- Udržiavanie priateľstva predchádza osamelosti ľudí, a tak im pomáha udržiavať sa v lepšej nálade a byť i prirodzene zdravšími. [P]
- Výrazne slané jedlá človeku pomáhajú v lepšej koncentrácii (v zamestnaní, v škole). [N]
- Stuhnutému svalstvu na chrbte a krku a následným bolestiam chrbtice, krku a hlavy je možné predísť každodenným šetrným cvičením. [P]
- Jeden pohár obľúbených sladených limonád obsahuje 6-8 kociek cukru. [P]

Aké je moje svedomie?

Správne odpovede na otázky z úlohy č. 3 zo str. 9

Životný štýl a naše zdravie

Riešenie úlohy č. 3 zo str. 19

Alkohol, limonády, cukríky, lupienky, hranolčky nie sú príliš prospešné pre ľudské telo, práve naopak

Vitamín D – slnečné žiarenie, losos, sardinky, žltok

Vitamín A – mrkva, maslo, pečeň, trešcia pečeň, špenát, rybí tuk, melón

Vitamíny B – vajcia, syry, mäso, kvasnice, orechy, strukoviny

Vitamín C – ovocie, najviac citrusy a čierne ríbezle, kivi, rakytník, paprika, brokolica, kapusta, paradajky

Vitamín E – orechy, maslo, semienka, mlieko, sója

Omega-3 mastné kyseliny – ryby, orechy, semienka

Bielkoviny – mäso, vaječný bielok, fazuľa, syry, želatína, tuniak

Sacharidy – obilniny (a výrobky z nich ako chlieb, cestoviny), ovocie, zelenina, cukor

Vápnik a fosfor – mlieko, syry, mak, sezam, orechy, karfiol

Sodík – soľ, pečivo, ryby, syr, hovädzie mäso, maslo

Železo – vlašské orechy, žltky, fazuľa, šošovica, mandle, slivky

Etika a rozvoj technológií

Riešenie úlohy č. 1 zo str. 23

- A. Vďaka internetu a mobilnému internetu máme v priebehu niekoľkých sekúnd prístup k akýmkoľvek informáciám, ktoré potrebujeme, vďaka čomu sme efektívnejší ako generácie pred nami. Pravda.
- B. Mnohým ľuďom dnes zakrpatieva pamäť, pretože ju už necvičia tak, ako kedysi (nemusia si nič pamätať, je to zbytočné – spoliehajú sa na to, že si hocičo vedia kedykoľvek „vygúgliť“ a nájsť na internete). Pravda.
- C. Vďaka mobilným kalkulačkám, digitálnym váham v obchodoch, ktoré ukazujú ceny a vďaka internetovým porovnávačom cien dnešný človek nakúpi lacnejšie, rýchlejšie a pohodlnejšie ako generácie pred ním. Pravda.
- D. Mnohí ľudia používajúci moderné technológie majú problémy s malou násobkou, pretože ju už nie sú nútení používať – zvykli si neustále používať kalkulačky (pri nakupovaní a bežných situáciách) alebo na to, že sa ceny zobrazujú na rôznych prístrojoch automaticky. Pravda.
- E. Vďaka technológii GPS, ktorá je už bežne dostupná takmer v každom telefóne, sa ľudia vedia dostať do cieľa rýchlejšie ako kedykoľvek predtým. Pravda.
- F. Ľudia strácajú priestorovú orientáciu (v teréne, v meste), pretože sa vždy spoliehajú na GPS navigáciu (v automobiloch alebo pri hľadaní cieľov peši). Odborníci hovoria o digitálnej demencii. Pravda.
- G. Vďaka moderným technológiám, ktoré sa využívajú pri pestovaní plodín a chove zvierat (efektivita, chemické ničenie škodcov, používanie liečiv a antibiotík, pestovanie a chov vo veľkom atď.) sa už dnešní ľudia vo vyspelom svete nemusia venovať poľnohospodárstvu, ale majú čas aj na iné činnosti. Pravda.
- H. Dnešní obyvatelia vyspelého sveta už zväčša nevedia chovať zvieratá, ani vypestovať základné rastlinné potraviny. Pravda.
- I. Večerné pozeranie televízie alebo surfovanie na internete na mobile, tablete a počítači pred spaním pomáha človeku lepšie sa pripraviť na ďalší deň. Klam.
- J. Pozeranie televízie, ako aj divanie sa do monitora počítača či mobilu pred spaním môže spôsobovať nespavosť. Pravda.
- K. Neustále upozornenia počítača a mobilu na nové správy, novinky zo sociálnych sietí, aktualizácie systému (a pod.) človeku výrazne uľahčujú život (nemusí správy, novinky a aktualizácie vyhľadávať sám). Pravda.
- L. Neustále upozornenia a notifikácie „chytrých“ telefónov človeku neľahčujú život – naopak, neustále ho vyrušujú, a preto sa nemôže koncentrovať na to, čo práve robí. Pravda.
- M. Vďaka internetu a rôznym mobilným aplikáciám majú ľudia k dispozícii veľké množstvo informácií o zdraví, vďaka čomu predchádzajú rôznym chorobám a žijú zdravšie. Pravda.
- N. Ľudia sa spoliehajú na nové technológie a pokrok v medicíne, a preto sa o svoje zdravie nestarajú tak, ako by mali (často sa spoliehajú na vedu a na to, že nás „zachráni“). Pravda.

Ekologické problémy a etika

Správne odpovede na otázky z úlohy č. 3 zo str. 28

- a) P, b) P, c) P. d) NIE - na Slovensku sa zrecyklovalo len 14,9%, e) P, f) P, g) NIE - najväčší plastový odpadový ostrov je veľký ako polovica Európy (zatiaľ), h) P, i) P (podľa portálu ciernalabut.sk), j) P, k) P

Ja a peniaze

Správne odpovede na otázky z úlohy č. 2c zo str. 45

- A. Správne, nekúpi, čo nepotrebuje.
- B. Skôr nesprávne. Môže občas kúpiť niečo lacnejšie, ale skôr sa mu stane, že začne túžiť po veciach, ktoré vôbec nepotrebuje.
- C. Správne, človek nakúpi, čo potrebuje a odíde. Nenakupuje zbytočne.
- D. Nesprávne, hladný a smädný človek má chuť na všetko, preto nakúpi zbytočne veľa.
- E. Správne.
- F. Nesprávne, mal by počkať, aby ho momentálne rozhodnutie nemrzelo.
- G. Správne, to je základné pravidlo, ako sa dostať do ťažkostí.
- H. Správne, ale i tam číha veľa reklám.
- I. Nesprávne, zbytočné nakupovanie stojí veľa našu peňaženku i životné prostredie.
- J. Správne.

Ja a peniaze

Riešenie úlohy na týždeň zo str. 45

Peňazí nie je nikdy dosť!

Peniaze nie sú cieľom, ale prostriedkom.

Ak chceš stratiť priateľa, požičaj mu peniaze.

Šťastie sa nemeria podľa peňazí, ale podľa zdravia a spokojnosti človeka.

Za peniaze sa dá kúpiť celkom pekný pes, ale nedá sa kúpiť jeho kývanie chvostom.

Peniaze často stoja príliš veľa.

Na čo je dobrá pravda?

Riešenie úlohy č. 1a zo str. 52

Správne odpovede sú pri tejto úlohe isté len v a) S; b) S; c) N; d) N; g) N; i) S; j) N.

Na čo je dobrá pravda?

Riešenie úlohy č. 1e zo str. 53

a) Áno.

b) Áno, môže sa to stať, zvyká si na klamanie.

c) Áno, prichyteného klamára si väčšinou ľudia prestanú vážiť (výnimkou je, ak ostatní chápu jeho dôvody).

Každý chce mať u iných dobré meno

Správne odpovede na otázky z úlohy č. 1 zo str. 59

a) P, b) N, c) P, d) N, e) P, f) Poškodenie i nepoškodenie – za trestné činy vždy pyká konkrétny páchatel', samozrejme, môžeme povedať i to, že Slovákom dobré meno určite nevylepšil., g) N, h) N, i) P, j) P, k) N, l) P, m) N, n) P, o) P, môžeme hovoriť už aj o šikanovaní.

Poznanie ako etická hodnota

Poznámky k úlohe č. 1 na str. 62

Každý výrok môže byť vo všetkých stĺpcoch. Zmyslom úlohy je pochopiť dôsledky a význam poznávania pre každý ľudský život i pre spoločnosť.

- a) *Kým kedysi ľudia pracovali v jednom zamestnaní i celý život, v súčasnosti to už takmer nie je možné. Mnohé profesie miznú, ekonomika sa mení, firmy sa sťahujú. Od dnešného človeka sa očakáva, že bude schopný naučiť sa zase robiť niečo iné.*
- b) *Vedci prišli na to, že človek, ktorý svoj mozog dennodenne aktívne zamestnáva – učí sa, počíta a pod., má šancu byť aktívnym do vysokého veku. Mozog človeka, ktorý sa oň nestará, žije skôr pasívnym životným štýlom, bude v kondícii oveľa kratšie.*
- c) *Málokto dokáže byť úspešný vo svojom odbore, ak mu počas štúdia nevenuje dostatočnú pozornosť. Pri chybách v práci trpí človek často výčtkami svedomia a osobné zlyhania spôsobujú zníženie jeho sebaúcty.*
- d) *Áno, matematika sa naozaj zdá byť zbytočne náročná a príliš teoretická. Vedci však prišli na to, že rozvíja myslenie človeka.*
- e) *Ľudia sa spoliehajú na technológie až tak, že sú na nich závislí. Ak techniku a internet nemajú k dispozícii, sú niekedy bezradní.*
- f) *Samozrejme, je to tak, vidia i také možnosti, ktoré iným uniknú. Tiež majú väčší nadhľad, takže sa nemusia trápiť pre malichernosti.*
- g) *Áno, krajiny s najvyšším percentom vzdelaných ľudí vykazujú lepšiu ekonomiku, zdravotníctvo, školstvo, právny systém a pod.*
- h) *Áno, jedine zaujímanie sa o svojho partnera v spoločných rozhovoroch pomáha porozumieť tomu druhému, vďaka čomu s ním môže vytvoriť dlhodobejší a krajší vzťah.*
- i) *Sexualita tvorí dôležitú súčasť života, porozumenie ľudskému telu a mysli je pre plnohodnotný život človeka nesmierne dôležité. Mnohí na to ale zabúdajú alebo to podceňujú.*

Poznanie ako etická hodnota

Správne odpovede z úlohy č. 2 zo str. 63

a) S-N; b) N; c) N; d) S; e) S; f) N; g) N; h) N; i) S; j) S; k) N

OBSAH

I. ZDROJE ETICKÉHO POZNANIA	2
Zdroje etiky	2
Rebríček hodnôt	5
Aké je moje svedomie?	7
Pozitívne vzory	10
II. ŽIVOT, TELESNÉ A DUŠEVNÉ ZDRAVIE AKO ETICKÁ HODNOTA	12
Zdravý životný štýl	12
Trendy v kráse a naše zdravie	14
Životný štýl a naše zdravie	17
Starostlivosť o zdravie svoje a iných	21
Etika a rozvoj technológií	23
Ekologické problémy a etika	26
Bioetické problémy našej doby	29
III. EKONOMICKÉ HODNOTY A ETIKA	36
Problémy s vlastníctvom	36
Konzumizmus, peniaze a sociálna nerovnosť	39
Ja a peniaze	43
Správanie sa firiem a spotrebiteľa	46
Ekonomické cnosti	49
IV. DOBRÉ MENO A PRAVDA AKO ETICKÉ HODNOTY	52
Na čo je dobrá pravda?	52
Etické dilemy	55
Každý chce mať u iných dobré meno	59
Poznanie ako etická hodnota	62
Prehľad kompetencií	65
POZNÁMKY A SPRÁVNE ODPOVEDE	68
OBSAH	72